

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra Sociologie

Bakalářská práce

2022

Johana Růžičková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra Sociologie

**Vědomé tělo na Hraně:
Formování adršpašského lezeckého těla**

Bakalářská práce

Autor práce: Johana Růžičková

Studijní program: Sociologie a Sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Barbora Spalová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 3. 5. 2022

Johana Růžičková

Bibliografický záznam

RŮŽIČKOVÁ, Johana. *Vědomé tělo na Hraně: Formování adršpašského lezeckého těla*. Praha, 2022. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Barbora Spalová, Ph.D.

Rozsah práce: 118 039 znaků

Abstrakt

Tato práce se zabývá způsobem, jakým lezení v Adršpachu a riziko s ním spojené formuje adršpašské lezecké tělo. Jejím cílem je přispět touto cestou k poznání člověka dobrovolně podstupujícího riziko pohledem antropologie těla. Vychází tak z teoretického směru sociologie rizika Stephena Lynga – edgework a navazujících výzkumů dalších autorů (West a Allin, Brymer, Laurendeau) a propůjčuje si pojem hrany jako klíčový koncept formování těla vystavovaného riziku. Toto tělo je potom utvářeno na antropologických základech konceptů vědomého těla Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock, tělesných způsobů pozornosti Thomase Csordase a habitu Marcela Mause. Významně se také opírá o již popsané lezecké tělo britských „adventure climbers“ Neilem Lewisem. Záměrem tohoto přístupu je propojení zmíněných teoretických směrů za účelem rozšíření vědění o lidském vnímání rizika a s ním spojené emoce strachu a představení těla čelícího nebezpečí ve vztahu k individualitě i sociálním vazbám. Poznatky o adršpašském lezeckém těle vychází z několikátýdenního etnografického a autoetnografického výzkumu v Adršpachu doplněného o devět hloubkových rozhovorů s místními lezci.

Abstract

This thesis focuses on the mode in which climbing in Adrspach rocks accompanied by risk forms the Adrspach climbing body. Its aim lies in contributing to current knowledge of individuals voluntarily participating in risk taking through the eyes of anthropology of the body. The thesis is based on edgework (Lyng, 1990), social-psychological theory of risk-taking made by Stephen Lyng and the following researches of other authors (West and Allin, Brymer, Laurendeau) and it borrows the term of edge as the key concept of forming a risk-facing body. Such body is created on the anthropological basis of Nancy Scheper-hughes and Margaret Lock's mindful body, Thomas Csordas's somatic modes of attention and Marcel Mauss's habitus. The idea of Adrspach climbing body also derives from an already existing concept of climbing body of british „adventure climbers“ described by Neil Lewis. The intention of this approach is to connect these theoretical streams and in this fashion widen the current knowledge of human perception of risk-taking and the emotion of fear and to present the form of human body facing danger in relation with both individuality and social bonds. The findings about Adrspach climbing body are based on both ethnographical and autoethnographical research conducted in Adrspach and nine in-depth interviews with local climbers.

Klíčová slova

Edgework, riziko, Adršpach, lezení, antropologie těla

Keywords

Edgework, risk-taking, Adrspach, climbing, body anthropology

Title

The Mindful Body on the Edge: Forming the Adrspach Climbing Body

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala hlavně Báře Spalové za vedení práce, velkou pomoc a trpělivost a panu docentu Grygarovi za cenné rady v rámci bakalářského semináře. Dále bych ráda poděkovala své rodině za jejich velkou emoční a finanční podporu v průběhu mého studia i celého dosavadního života. V neposlední řadě pak děkuji všem zúčastněným mého výzkumu, mým kamarádům lezcům a hlavně Adamovi, který mě po letech přivedl zpátky do Adršpachu, díky čemuž tato práce vůbec mohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	3
1. Teoretické ukotvení.....	5
1.1 Shrnutí teoretického ukotvení.....	9
2. Metodologie.....	10
2.1. Výzkumná otázka a výběr terénu.....	10
2.2. Výzkumné metody.....	11
2.2.1. Etnografie a autoetnografie.....	11
2.2.2. Rozhovory.....	12
2.2.3. Analýza.....	13
2.3. Reflexe výzkumnické pozice.....	13
2.4. Etika.....	15
2.5. Shrnutí metodologie.....	15
3. Lezení v Adršpachu.....	16
4. Komunita adršpašských lezců.....	18
5. Adršpašské lezecké tělo.....	20
5.1. Tělo prožívající.....	21
5.1.1. Tělo prožívající sebe sama.....	21
5.1.2. Tělo prožívající vzájemnost.....	23
5.1.3. Tělo prožívající sebe sama ve vzájemnosti.....	25
5.1.4. Tělo prožívající strach.....	27
5.1.5. Shrnutí: Prožívající tělo jako nástroj i cíl.....	30
5.2. Tělo připravené.....	31
5.2.1. Schopnost padat a nepadat.....	31
5.2.2. Schopnost zajistit se.....	33
5.2.3. Schopnost lézt a vnímat celým tělem.....	34
5.2.4. Schopnost používat intuici.....	35
5.2.5. Schopnost vrátit se.....	37
5.2.6. Shrnutí: Připravené tělo jako tělo znalé a schopné.....	38
5.3. Tělo na Hraně.....	39
5.3.1. Hrana Hrany.....	40
5.3.2. Tělo kontrolující a pod kontrolou.....	41

5.3.3. Techniky kontroly.....	44
5.3.4. Shrnutí: tělo na Hraně jako nástroj i cíl kontroly.....	46
6. Diskuze.....	48
Závěr.....	50
Summary.....	54
Použitá literatura.....	56
Teze bakalářské práce.....	58
Přílohy.....	62

Úvod

„Život, to je Adršpach.“

Poslední verš refrénu písně, jejíž text umí zdi adršpašské hospůdky U Tošováka nazpaměť a slova, která jsem slyšela z úst nejednoho lezce.

Adršpašské skalní město jsem znala od dětství, kdy monumentální pískovcové věže učarovaly mým rodičům, kteří se tam se mnou pravidelně vraceli a následně prolézali pěšinky, kam noha běžného, zákonů znalého smrtelníka – turisty nevkróčí. Kdo tyto kozí stezky skryté v borůvčí daleko od turistického okruhu vyšlapává, jsem zjistila záhy, když jsem jako tehdy již účastnice lezeckého kroužku dostala poprvé příležitost si s místními lezci na Křížovém vrchu¹ sáhnout na hrubý povrch opravdové skály a vlastní fyzické limity. Na hladké věže centrálního Adršpachu jsem se nicméně měla ještě mnoho let dívat jen ze země a možná čas od času se směsící obdivu a hrůzy v očích sledovat drobnou postavičku pohybující se kdesi vysoko ve stěně, za kterou se ve vzduchu houpe lano, mnohdy až o mnoho metrů níže provlečené karabinou jistícího bodu.

V létě 2021 jsem mezi pískovcovými velikány stála znovu, pár let potom, co jsem opět začala lézt, a tentokrát nikoliv v doprovodu rodičů, ale svých kamarádů, kteří také podlehlí kouzlu lan, karabin a jehličí v ponožkách. Dny jsem opět trávil blouděním po odlehlých pěšinkách, tentokrát už nicméně legálně se prokazujivše kartičkou potvrzující členství v Českém horolezeckém svazu a s cílem nalezení nástupu do cesty popsané v otrhaném lezeckém průvodci. Večery ve vesnici Adršpach jsem pak netrávila u rodinné večeře, nýbrž u ohně v lezeckém kempu U Meyerů a v nedaleké hospůdce U Tošováka. Stačila jedna taková návštěva „Ádru“ k tomu, abych věděla, že místní lezení se nedá porovnat s žádným v jiných skalních oblastech, a že podivná sebranka lidí ve flanelových košilích a s pískem ve vlasech U Tošováka nejsou náhodní hosté, ale živelná komunita adršpašských lezců. Také mi stačila jedna taková návštěva abych věděla, že tu nejsem naposled.

Adršpach je v lezecké komunitě pověstný pro výšku svých věží,² jejich specifickou morfologii, se kterou se pojí stejně specifická technika lezení a zejména pak pro

---

¹Skalní oblast naproti centrálnímu adršpašskému skalnímu městu

²Skalní věž Milenci je se svými 110 m nejvyšší věží ČR

podstupované riziko, spojované s minimální četností fixního jištění. S těmito předpoklady jsem do oblasti přijela a následně byly potvrzeny i mou výzkumnou prací, jejímž ústředním konceptem se stalo „adršpašské lezecké tělo“, tedy tělo lezce lezoucího v oblasti Adršpachu. Začala jsem se ptát po způsobech, kterými je toto tělo formováno do podoby, ve které následně dokáže čelit mnohdy i smrtelnému riziku, a jak se i riziko samotné stává nástrojem utváření takového těla.

Na sklonku léta téhož roku jsem si tak v kempu s výhledem na úctyhodnou skalní hradbu rozkládala stan jako stále stejně nezkušená „pískařka“, tentokrát nicméně už i jako neméně nezkušená výzkumnice. V Adršpachu jsem takto strávila několik týdnů lezením, pozorováním, utvářením nových, mnohdy přátelských vazeb a dialogy, které nezdědka i bez mého přičinění směřovaly k tématu mé práce. Přes zimu jsem potom devět ze svých kontaktů opět vyhledala a díky jejich otevřenosti v našich rozhovorech jsem dostala možnost do zkoumané problematiky nahlédnout ještě o něco hlouběji.

Ve své práci nejprve představím její teoretické ukotvení. V antropologické konstrukci lezeckého těla vycházím zejména z teorie vědomého těla Nancy Sheper-Hughes a Margaret Lock, somatických způsobů pozornosti Thomase Csordase a habitu Marcela Mause. Za účelem uchopení dobrovolného rizika jako sociologického fenoménu se potom obracím zejména ke Stephenu Lyngovi a jeho teorii „práce na hraně“ – edgework a dalším autorům, kteří v rámci této problematiky na Lynga navazují. Do diskuze vstupuji také s Neilem Lewisem, který se konceptu lezeckého těla věnoval v souvislosti s tzv. adventure climbing ve Velké Británii. Dále představím postup a metody svého výzkumu a následné analýzy dat a navážu představením specifických charakteristik lezení v Adršpachu a místní lezecké komunity pro zasazení výzkumného problému do kontextu. V hlavní části potom čtenáři představím samotné adršpašské lezecké tělo, tak jak ho vnímám na základě poznatků ze svého výzkumu.

1. Teoretické ukotvení

Cílem mé práce je odhalení procesu a nástrojů formování adršpašského lezeckého těla ve vztahu k riziku, které je lezci, kterým toto tělo náleží, dobrovolně podstupováno. V následující kapitole představím autory, kteří se stali zásadními pro teoretické ukotvení mé práce a z jejichž textů ve svém výzkumu vycházím.

Fenoménem dobrovolného rizika se zabývá americký sociolog Stephen Lyng (1990) ve své sociálně-psychologické analýze podstupování rizika nazvané Edgework. Lyng svou teorii „práce na hraně“ postavil na dlouholetém výzkumu subkultury skydiverů, s nímž se mu podařilo navázat poměrně intimní vztah v roli pilota seskokových letadel. S danou problematikou Lyng začal pracovat na základě nízké pozornosti, které jí věnovala akademická veřejnost a naopak čím dál tím větší obliby dobrovolného podstupování rizika v západních společnostech. Tento kontrast ho zaujal zejména ve vztahu k faktu, že přetrvávajícím trendem v těchto společnostech se stala naopak snaha o výraznou eliminaci rizika v každodenním životě (Lyng 1990, 852). Ve své teorii se vymezuje vůči psychologickému modelu, který považuje za primární motivaci k podstupování rizika výsledky a odměny takového počínání. Proti tomu staví jeden z hlavních principů edgework, který stojí na tvrzení, že mnoho lidí dobrovolně vyhledávajících ohrožení si váží mnohem více samotného prožitku vykonávání dané rizikové činnosti, než jejich potenciálních pozitivních následků (Lyng 1990, 852). Právě prožitek a pocity vyvolané provozováním takové činnosti jsou stěžejními aspekty konceptu edgework. V případě prožitku vyzdvihuje Lyng stěžejní roli specifických schopností nezbytných pro přežití rizikových činností, které jsou v kauzálním vztahu propojeny s pocity „seberealizace, sebeaktualizace a sebedeterminace.“³ Tyto pocity popisuje Lyng jako zesílené vnímání sebe sama a doplňuje je o další perceptivní aspekty prožitku, a to pocit strachu, či změněný způsob vnímání času a prostoru v přímém kontaktu s rizikem. (Lyng 1990, 860, 861) Lyngův edgework je pro mou práci přínosný zejména jako konceptuální zarámování lezení jako rizikové činnosti, neboť Lyng sám udává skalní lezení jako příklad tohoto svého pojmu. V rámci svého výzkumu jsem potom i já objevila řadu podobností mezi adršpašskými lezci a edgeworkers, jak je Lyng popisuje, a pokouším se skrze svá zjištění přispět k rozšíření tohoto konceptu. Od Lynga si také vypůjčuji pojem Hrany, tedy místa, kde pomyslné překročení jejího okraje, způsobené nejčastěji chybou

---

³Překlad: „Self-realisation, self-actualisation, self-determination“

edgeworkera nebo vnějším vlivem, znamená zásadní změnu stavu – velmi vážné zranění, či smrt. Tato Hrana s velkým H, jak jí ve svém textu nazývám a používám, se stala pro mou práci stěžejním pojmem.

Na Stephena Lynga navazují mimo jiné autoři Amanda West s Lindou Allin (2010) a Eric Brymer (2010). Jejich výzkumy ohledně významu rizika ve volnočasových aktivitách byly pro mou práci také velmi inspirativní. Eric Brymer pracoval stejně jako Stephen Lyng se skydivery, výzkum Amandy West a Lindy Allin se pak zaměřoval přímo na skalní lezce. Jejich texty byly v mé práci přínosné zejména pro konceptualizaci dobrovolného rizika a Hran, opírám se o ně nicméně také při diskuzi pohybu lezeckého těla na Hraně a role, kterou v těchto situacích hraje kontrola.

Výše zmínění autoři v čele s Lyngem se často zabývají edgeworkerovým vnímáním sebe sama. Vnímáním vlastního těla a těl druhých se zabývá také Thomas Csordas (1993) v rámci tělesných způsobů pozornosti (*somatic modes of attention*). Zde se dostávám k autorům a dílům, které se v mé práci staly teoretickým východiskem pro rovinu antropologie těla. Teorii tělesných způsobů pozornosti zakládá Csordas na své předešlé práci s konceptem „ztělesnění“⁴. Tělesnou pozornost rozděluje na „*attending to the body*“ a „*attending with the body*“, přičemž oba dva způsoby mohou mít dle Csordase velkou výpovědní hodnotu o světě, který naše těla obklopuje. Způsoby vnímání těla či tělem jsou běžnou součástí našeho každodenního jednání a jejich intenzita či citlivost se může lišit na základě jejich využívání či jiných faktorů, pocházejících zevnitř či vně těla. Csordas uvádí příklad atletů, kteří jsou díky zvýšené citlivosti ke stavu a pohybu svých svalů schopni v mysli trénovat konkrétní pohyby. (Csordas 1993, 139) U tělesné pozornosti se může jednat o pozornost k tělu vlastnímu, ale i k tělům druhých.

Tělesným způsobům pozornosti přidává Csordas ještě čtyři doplňující kategorie: Intuice, představivost, vnímání a cítění, což jsou pro mou práci velmi důležité pojmy. Csordas se také příklání k Merleau-Pontymu (2013), co se dualismu mysli a těla týče a společně s ním zpochybňuje tuto ostrou hranici na úrovni vnímání.

Z Csordase vychází socioložka Michal Pagis (2015), která prováděla výzkum mezi účastníky meditačních pobytů Vipassana. Ta si všimla jistého paradoxu mezi silně individuální zkušeností meditace, kdy meditující chtějí být pouze „sami se sebou“ a

---

4 Překlad: „Embodiment“

kolektivní zkušeností skupinových meditací, jako je právě kupříkladu Vipassana, který pojmenovala „kolektivní samota“ (Pagis, 2015). Pagis dochází k závěru, že i tak silně individuální praxe jako meditace je usnadněna přítomností dalších lidí vykonávajících stejnou činnost. Skrze kolektivní zkušenost dochází ke snazšímu nabývání schopností, jejichž vrcholem je pak vykonávání činnosti, v tomto případě meditace, v naprosté samotě. Obdobný paradoxní charakter „týmového individualismu“ má také lezení, proto je pro mou práci výzkum Pagis přínosný, ačkoliv se zabývá tématem zdánlivě naprosto odlišným.

Stejně jako Csordas opřen o Merleau-Pontyho odmítá psycho-somatickou dichotomii, staví se proti karteziánskému dualismu, který odděluje „mysl od těla, ducha od hmoty, reálné od nereálného“ (Scheper-Hughes a Locke 1987, 6) také autorky Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock (1987) ve svém článku *Mindful body: A prolegomenon to future work in medical anthropology*. Autorky zde představují pojem vědomého těla, které dělí na tělo individuální, tělo sociální a tělo politické. Skrze tato tři vzájemně se prolínající těla chtějí přispět porozumění i některým medicínským problémům cestou odlišného úhlu pohledu. Domnívají se, že na nemoci a jiné tělesné disfunkce nelze nahlížet pouze z hlediska biochemie či fyziologie, ale také z hlediska psychologického, sociologického či antropologického. Staví se tak proti zjednodušenému přístupu západní medicíny spočívajícím právě ve striktním oddělování mysli, těla, společnosti a dalších potenciálních faktorů vlivu na lidského jedince.

První tělo, tedy tělo individuální, je prožitkem sebe sama a své existence individuálního já v prostoru. Jedná se o různé způsoby zažívání a vnímání „self“, propojení jeho psychologické a somatické roviny. Konkrétní podobou pak může být kupříkladu „body image“, který přikládá význam tělesným částem či charakteristikám těla na základě individuálních či kolektivních představ. Druhé tělo, sociální, je symbolickým prostředkem komunikace mezi individuálním tělem a společností. Dochází v něm ke ztělesňování okolního světa právě na symbolické rovině. Posledním tělem je pak tělo politické, skrze nějž dochází ke kontrole individuálního těla společností a jeho formování ke společensky přijatelnému obrazu. Z vědomého těla se pro mou práci stalo významným zejména tělo individuální společně s pohledem autorek na význam emocí v tělesné antropologii, protože emoce a zejména pak emoce strachu jsou v mé práci jedním z podstatných témat.

Posledním klíčovým pojmem pro teoretické ukotvení adršpašského lezeckého těla je habitus, a to zejména v podobě, ve které ho představuje Marcel Mauss (1973). Ten se domnívá, že to, jakým způsobem používáme naše těla je důsledek společenské zkušenosti, která formuje podobu našeho jednání jako takzvané „techniky těla“. Mauss tvrdí, že lidé z různých společností se mohou lišit ve způsobu chůze, mluvení či kupříkladu plavání, a že tyto techniky jsou vždy „efektivní a tradiční“, tedy že všechny techniky slouží k dosažení určitého cíle a jsou mezi lidmi neustále předávány. (Mauss 1973, 75) Mohou se mezi jednotlivci lišit na základě příslušnosti k určitému společenskému celku nebo také na základě pohlaví a věku (Mauss 1973, 76). Já se při konstrukci adršpašského lezeckého těla pokouším o identifikování habitů adršpašských lezců, jakými způsoby jsou jejich tělesné techniky nabývány a jakou roli tyto techniky hrají ve střetu lezeckého těla s rizikem.

V rámci představování autorů, kteří skrze své práce poskytli té mé teoretické zázemí, také není na místě opomenout Neila Lewise (2000), který se již přímo lezeckému tělu věnoval. Mezi autory, které se mi podařilo vyhledat a jejichž texty se právě k lezeckému tělu vztahovaly, byl jediný, jehož práce se v konečném důsledku pro mě stala přínosnou. Je tomu tak z důvodu zaměření mé práce na fenomén rizika a v tomto ohledu zásadními rozdíly mezi sportovním a tradičním lezením. Lewis se na rozdíl od ostatních autorů věnuje druhu lezení, ve Velké Británii známému jako *adventure climbing*, které se charakterem podobá tomu adršpašskému mnohem více než běžné sportovní lezení. S Lewisovým lezeckým tělem tak adršpašské tělo nachází mnoho shod a podobností, otevírá mi nicméně i prostor pro diskuzi nad některými odlišnostmi. Lewis v rámci konstrukce lezeckého těla identifikuje charakteristiky, kterými se „dobrodružné lezení“ liší od sportovního. Toto tělo porovnává s *metropolitan body*, tedy s tělem běžného moderního člověka, přičemž pro mou práci jsou přínosné zejména ony odlišnosti a jejich role ve formování lezeckého těla. Velkou část textu věnuje Lewis také rukám lezce, což je kapitola, která nabízí zajímavé srovnání s částmi těla lezce adršpašského, jak jsem je a jejich význam poznala já.

1.1. Shrnutí teoretického ukotvení

Svou práci zakládám na dvou teoretických směrech – antropologii těla a sociologii dobrovolně podstupovaného rizika. V antropologické rovině vycházím zejména z Thomase Csordase a na jeho teorii tělesných způsobů pozornosti navazující Michal Pagis. Dále nacházím oporu ve vědomém těle Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock a habitu Marcela Mause. Na těchto základech zformované adršpašské lezecké tělo pak vysílám na Hranu s velkým H, kterou definuji podle Stephena Lynga. Lyngův edgework a na něj navazující výzkumy dalších autorů jsou pro mě také rámujičím pohledem na význam rizika v lezení a vycházím z něj v aspektech adršpašského lezeckého těla, které se právě k dobrovolnému riziku vztahují. Nezapomínám se také odkazovat k Neilu Lewisovi, který se již konceptem lezeckého těla zabýval.

2. Metodologie

V této kapitole představím, jak jsem ve svém výzkumu postupovala. Definuji výzkumnou otázku, odůvodním výběr výzkumných metod a zreflektuji svou pozici jakožto výzkumníka.

2.1. Výzkumná otázka a výběr terénu

V běžném životě jsem si vždy riziko a s ním spojenou emoci strachu stěží uvědomovala, a přesto, když se nyní ohlédnu zpět, strach tolik ovlivňoval mé jednání, rozhodování i prožívání. A je tomu tak stále, jen má pro mě nyní již o trochu konkrétnější obrysy pomyslné tváře. Od té doby, co jsem začala lézt na skalách a v horách jsem totiž začala potkávat svůj strach v jakési intenzivní, koncentrované formě a při těchto setkáních jsem mohla sledovat reakce svého těla i mysli a proměnlivost podoby strachu i ve vztahu k míře rizika. Fascinovalo mě, jak paralyzované dokáže být mé tělo ve chvílích, kdy mu žádné vážnější riziko nehrozí a naopak, jaký klid může člověk pociťovat – troufám si říci – tváří v tvář smrti. Začala jsem si klást otázky, kdo jsou lidé, kteří se do takových situací dostávají často a dobrovolně a jak riziko, které podstupují, formuje jejich těla a naopak, jak skrze svá těla riziko sami ovlivňují. Zajímaly mě i další faktory, které utváří takové tělo schopné tance na tenké hraně mezi „smrtí a životem, vědomím a bezvědomím, přičetností a nepřičetností“⁵ (Lyng 1990, 857) a jak toto tělo prožívá svět na oné pomyslné hraně, kterou není radno překročit.

Adršpach se ukázal být jedním z nejlepších míst, kde takové lidi hledat. Pískovcová oblast s nejvyššími věžemi v České republice, s pověstí těžkého a nebezpečného lezení a výraznou, snadno nalezitelnou komunitou. Oblast, která jak jsem později zjistila, je vyhledávaná mnoha lezci, kteří lezou také v horách, což je vzhledem k vysoké míře objektivního rizika považováno v lezecké komunitě za nejnebezpečnější druh lezení.

Rozhodla jsem se tedy, že se k poznání těla schopného čelit riziku pokusím přiblížit skrze poznání těla adršpašského lezce. Svou hlavní výzkumnou otázku jsem tedy formulovala takto:

„Jak lezení v Adršpachu a riziko s ním spojené formuje adršpašské lezecké tělo?“

---

⁵Překlad: „Life versus death, consciousness versus unconsciousness, sanity versus insanity“

2.2. Výzkumné metody

Pro získání dat jsem zvolila několik metod. První část proběhla jako zúčastněné etnografické pozorování v terénu, ze kterého jsem získala data etnografická a autoetnografická. Analýzu dat z terénu, tedy Adršpašských skal, jsem doplnila o analýzu několika úryvků z rozhovorů, článků a videí s lezeckou tematikou. Na základě poznatků z terénu jsem poté vytvořila soubor otázek pro rozhovory, které jsem provedla s devíti lezci. Pro analýzu dat jsem následně zvolila dvoufázové kódování.

2.2.1. Etnografie a autoetnografie

„Byt tam“ je mocná technika pro nabývání vhledů do podstaty lidských záležitostí v celé jejich bohaté komplexnosti.“ (Babbie 2013, 353)

V Adršpachu jsem s přestávkami strávila něco málo přes tři týdny. Vstup do terénu jsem měla značně usnadněný díky tomu, že jsem pár lezců, kteří propadli „Ádru“, znala již dříve, a k jejichž výletům do zmíněných končin jsem se mohla přidat. Na místě jsem potom poznávala další lezce, a to jak přes den, kdy jsem s různými skupinami či jednotlivci navštěvovala samotné skály a pokoušela se lézt na druhém, někdy i prvním konci lana, tak večer v centru adršpašského dění – v hospodě U Tošováka nebo u ohně v lezci oblíbeném kempu U Meyerů.

Fakt, že sama několik let lezu, mi tedy jednoznačně usnadnil vstup do terénu, stejně jako začlenění do případného kolektivu a umožnil mi rychlejší prostoupení k hlubším informacím a významům. Nebyla jsem limitována neznalostí kontextu, lezeckého slovníku či povrchnějších významů lezeckých praktik a k výpovědím lezců mi mé zkušenosti také propůjčovaly autoetnografický náhled. Ovládání základních lezeckých technik mi také umožnilo vyzkoušet si lezení v Adršpachu na vlastní kůži a získat tak pro svou výzkumnou otázku alespoň střípky autoetnografických dat, byť značně omezených limity mých lezeckých schopností a silným nedostatkem zkušeností s místním lezením.

Jak píše Earl Babbie, pokud vstupujeme do terénu, rozhodujeme se, jaké role zde budeme hrát jako pozorovatelé a jaké budou naše vztahy s těmi, které pozorujeme (Babbie, 328). Já jsem se svou výzkumnickou rolí rozhodla přiznat pouze těm, se

kterými jsem trávila větší množství času a samozřejmě těm, se kterými jsem si domluvila následný rozhovor. Jinak jsem byla v terénu hlavně nezkušenou lezkyní s touhou naučit se v Adršpachu lézt na prvním konci lana a pracovat se svým strachem. Do této úlohy jsem se vžila s vervou, která mě ve zpětném zrcátku mohla stát i pár zpřelámaných kostí. Ale jak bylo řečeno v jednom z rozhovorů: „*Kde se máš naučit bát jinde než v Adršpachu.*“

V rámci etnografického pozorování jsem vytvářela terénní deník v podobě krátkých poznámek, které jsem zpětně v co nejkratším časovém horizontu po paměti rozepisovala do souvislých deníkových záznamů. Po jeho dopsání jsem přerušila sběr dat a přistoupila k první kódovací analýze, na základě které jsem poté vytvářela otázky pro účely následných rozhovorů. Zápisy z deníku jsem doplnila o několik úryvků z článků lezeckého časopisu Montana, z videí jeho online verze eMontana a youtube pořadů firmy Hanibal – Onsajt a Kolem skal.

2.2.2. Rozhovory

Celkem jsem provedla devět hloubkových rozhovorů. Tři lezce jsem měla domluvené přímo z terénu a pomocí „snowball sampling“ jsem se dostala k dalším šesti. Tato metoda získávání respondentů je přínosná zejména v případě hůře dosažitelných členů specifické části populace (Babbie 2013, 129). Mně daný způsob umožnil dosáhnout i do jiných částí adršpašské komunity, což více vysvětlím v reflexi, a k lidem, které jsem v Adršpachu v danou dobu neměla šanci potkat a jejichž výpovědi byly pro můj výzkum potenciálně velmi přínosné. S dotazovanými jsem se scházela individuálně, naše dialogy nahrávala a poté doslovně přepisovala pro účely následné analýzy. Dva byly z logistických důvodů provedeny online a všechny měly délku v rozmezí třiceti a osmdesáti minut.

Z mých respondentů je sedm mužů a dvě ženy. Ukázalo se, že nalézt ženu „tahající“ (tedy lezoucí na prvním konci lana) v Adršpachu není jednoduchý úkol, obzvláště pokud se má výkonností v obtížnosti lezených cest rovnat či alespoň blížit mužům. Byla jsem proto velmi šťastná, když se mi s (podle výpovědí lezců) téměř jedinou takovou podařilo domluvit rozhovor. Skrze ni jsem se potom dostala také ke své druhé respondentce. Všichni zpovídání lezci byli ve věku mezi dvaceti a padesáti lety a v

oblasti lezení v Adršpachu se lišili zkušenostmi, lezeckými schopnostmi a charakterem cest, které vyhledávají. To mi poskytlo velmi různorodou škálu úhlů pohledu a zastoupení různých skupin lezeckých návštěvníků Adršpachu.

2.2.3. Analýza

K analýze souboru získaných dat jsem zvolila dvoufázové kódování. V první fázi otevřeného kódování jsem se v textu přepsaných rozhovorů pokusila identifikovat co největší množství možných relevantních pojmů – základních kódů. Použila jsem některé kódy z průběžné analýzy terénního deníku, vytvořila jsem ale také mnoho nových a změnila systém jejich uspořádání. Ve druhé fázi axiálního kódování jsem mezi těmito kódy hledala vazby, které by mohly dát vzniknout kategoriím propojeným s teoretickými východisky a začít formulovat konkrétní zjištění (Strauss, Corbinová 1999, 70).

2.3. Reflexe výzkumnické pozice

Jak jsem již zmiňovala výše, status lezce byl pro mě v mnoha ohledech výhodnou a polehčující okolností. Vidím v něm nicméně i některé výzvy pro svou pozici výzkumníka a s nimi spojená potenciální omezení. Často jsem se v průběhu záznamu dat a jejich následné analýze přistihla při podvědomé bagatelizaci či opomíjení některých informací, protože byly z mého pohledu samozřejmé a v důsledku nezajímavé, ačkoliv by jistě zasloužily pozastavení se a pokus o hlubší náhled.

Podobný problém se mi naskytl také při vytváření dat z rozhovorů, v rámci kterých ke mně dotazovaní lezci přistupovali jako k někomu znalému problematiku a mnoho svých výroků či užitých pojmů tak nechávali bez vysvětlení. Zde také vidím své vlastní selhání ve výzkumnické roli, neboť jsem u sebe častokrát narazila na těžko překonatelný blok přiznání nevědomosti, ať už opravdové či jen hrané pro účely rozhovoru, před lezci, ke kterým vzhlížím. Na druhou stranu zde vidím i pozitivní dopad své zasvěcenosti v rámci rozhovorů, a to ušetření času ve výpovědích, který nemusel být věnován vysvětlování významu slangových označení či základních principů lezení v Adršpachu či lezení obecně. Tento čas potom mohl být věnován informacím o krok dál pod pomyslným povrchem problematiku. Rozhovory byly také

velmi přátelské a troufám si tvrdit, že i otázky kontroverznějšího charakteru byly odpovídány s velkou otevřeností.

V rámci hloubkových rozhovorů je obecně výzvou jeho osobní i neosobní povaha a míra vyžadované sociálnosti bijící se s obdobnou mírou vyžadované profesionality (Rosenblum 1987, 389) a já určitě vidím ve způsobu, jakým jsem se s touto výzvou popasovala, prostor ke zlepšení.

Mé postavení v tomto ohledu je patrné i z charakteru výpovědí některých, zejména těch starších a zkušenějších lezců. Jejich odpovědi na mé otázky byly v některých případech nápadně formulovány jako rady či návody. Zde vidím další potenciální omezení ve svém výzkumu. Domnívám se, že některé osobní zkušenosti a náhledy týkající se dobrovolně podstupovaného rizika mohly být přede mnou zatajeny, z důvodu téměř intimní povahy těchto zkušeností a obavy z popularizace vysoce rizikových činností. Tyto obavy mohly být v mém případě umocněny právě skutečností, že sama projevuji zájem o lezení v Adršpachu a tudíž bych si z něčeho, co bylo řečeno, mohla chtít vzít příklad. Tuto obavu předkládám k diskusi také na základě slov jednoho z lezců o free sólování⁶ jedné poměrně těžké cesty. Tento lezec téměř nikdy nesóluje před lidmi a nerad o svých, byť úctyhodných, výstupech mluví. „*To (VIIIb!?) jsi teda lezl i sám?*“ „*No.*“ „*A o tom se ti nechce mluvit?*“ „*No, tak ono to... to je vlastně osobní... taková osobnější záležitost a není to nic, co by se podle mě mělo nějak... aby se to dostalo do pozice, že to je jako...víš jako... že by si z toho měl někdo brát jako příklad nebo že by to mělo bejt taky táhlo.*“ (Hanibal, 2018)

Další výhodou, kterou jsem již zmiňovala, a která má i svou stinnou stránku, je způsob mého vstupu do terénu. Díky známostem nebylo proniknutí do adršpašské lezecké komunity velkým oříškem, ale zároveň mě tato skutečnost částečně uvěznila v jedné části dané společnosti, ze které se těžko vystupovalo. Tato skutečnost pro mě také dlouho zůstala skrytá v kontextu neustálého poznávání nových tváří, které na mě působilo konejšivým dojmem stále většího pronikání do komunity. Zpětně ale vidím, že jsem poznala jen příslušníky určitých „podskupin“, které blíže představím v kapitole zaměřené na adršpašskou lezeckou komunitu. Jsem nicméně přesvědčena, že jsem tento fakt zvládla do jisté míry vykompenzovat v rámci rozhovorů, ve kterých se mi podařilo

---

⁶ Lezení bez jakéhokoliv jištění, případný pád z jakékoliv části skály znamená pád na zem

⁷ VIII – označení obtížnosti cesty, ! - označení zvýšené rizikivosti cesty

oslovit velmi širokou a pestrou škálu lezců. V neprobádanosti některých částí komunity vidím také otevřené dveře pro případné budoucí pokračování a rozvinutí mé práce.

2.4. Etika

Pro realizování svého výzkumu a následné psaní bakalářské práce jsem se zavázala k dodržování etického kodexu České asociace pro sociální antropologii (CASA, 2020). Každý účastník rozhovoru byl informován o účelech mé práce a bylo mu nabídnuto se doptat na cokoliv, co by neohrozilo ostatní účastníky výzkumu. Každý z dotazovaných souhlasil s nahráváním odpovědí a jejich následným užitím pro účely mé práce. V textu jsou citace z rozhovorů i terénního výzkumu anonymizovány. V citovaných úryvcích jména nezmiňuji nebo nahrazuji jedním písmenem.

2.5. Shrnutí metodologie

Výzkumnou otázkou mé práce je: „Jak lezení v Adršpachu a riziko s ním spojené formuje adršpašské lezecké tělo?“

Pro nalezení odpovědi na tuto otázku jsem zvolila zúčastněné etnografické pozorování v Adršpachu doplněné o devět hloubkových rozhovorů. Tímto způsobem získaná data jsem následně podrobila dvoufázovému kódování. Výzkum jsem začala již s lezeckými zkušenostmi, což mi poskytlo možnost hlubšího pochopení terénu i zkoumané problematiky a získání autoetnografických poznatků, diskutuji nicméně i potenciální výzvy či omezení této skutečnosti. V průběhu celého výzkumu i jeho zpracování jsem se řídila etickými stanovami CASA a veškeré úryvky z rozhovorů i pozorování jsou v mé práci anonymizovány.

3. Lezení v Adršpachu

V této kapitole bych čtenáře ráda uvedla do kontextu lezení v Adršpachu. Domnívám se, že představení základních charakteristik místního lezení je důležité pro orientaci ve výzkumném terénu a zkoumané problematice.

Adršpašsko-teplické skály jsou pískovcovou skalní oblastí na severovýchodě Čech. Tato oblast se skládá z dílčích obvodů, které mají svá především geomorfologická specifika (piskari.cz, 2022). Stejně jako každá pískovcová oblast v České republice podléhá Adršpach oficiálním pravidlům lezení na písku Českého horolezeckého svazu, mezi které patří například časově omezená lezecká sezóna, dojišťování se pouze textilními smyčkami nepoškozujícími skálu či zákaz používání magnézia⁸. Pravidla se týkají také vytváření nových cest a umístování fixního jištění, které je v podobě kruhů navrtáváno s rozestupem alespoň tří metrů (Český horolezecký svaz, 2020). Pravidla lezení jsou podmiňována ekologickými požadavky, jejichž cílem je především ochrana skal před poškozením, řídí se nicméně také tradicemi a pravidly pro spravedlivé uznávání sportovních výkonů. V Adršpachu tak paralelně k oficiálním předpisům vznikly v rámci místní komunity také neoficiální zvyklosti, kterými se nicméně řídí vždy jen část lezců, a které se dodnes stávají kontroverzními a žhavými tématy diskuzí. Mezi nejpalčivější otázky pak bezpochyby patří právě užívání magnézia či prostředků zvyšující bezpečnost přelezu, jako jsou kupříkladu takzvané Ufo rings (viz. Příloha 2).

Centrální Adršpach je velmi specifický geomorfologickým charakterem skalních věží a s ním spojenou lezeckou technikou. Skály se často skládají z hladkých bloků, v cestách je tak zřídka velmi málo dobrých chytů a stupů. Prostor mezi kamennými bloky vytváří podle své šíře spáry, šířičiny a komíny. Ty je třeba lézt zvláštními technikami, které se v ostatních českých oblastech využívají jen velmi zřídka a mnoho lezců, kteří nelezou v Adršpachu, je neovládá. Dalším specifikem je pak lezení rajbasů – hladkých, do různé míry ukloněných stěn bez větších chytů, ve kterých je třeba dobře pracovat s tělesným těžištěm a dokázat se spolehnout na techniku užívání nohou.

Vzhledem k malému počtu fixních jistících bodů, nutností dojišťovat se pouze textilními smyčkami a častému znemožnění držení se skály za ruce tak, jak je lezec

---

⁸ Prostředek proti pocení rukou a jejich klouzání po povrchu skály zvýšením tření. V podobě prášku i v tekuté formě nicméně zanechává na skále bílé stopy.

zvyklý, je lezení v Adršpachu považováno za náročné nejen po stránce fyzické, ale také psychické.

4. Komunita adršpašských lezců

„Bez těch lidí, bez té komunity, by ten Ádr nebyl takovej, jakej je.“

„V Ádru je prostě silná lezecká komunita, asi nikde jinde jsem takovou komunitu nezažil.“ (rozhovory)

Specifikem adršpašského lezení je také stránka sociální. Kolem adršpašských skal se utváří lezecká komunita, živelná a nepřehlédnutelná. Sociální komunitní vazby hrají velkou roli v podobě, kterou adršpašské lezení má, utváří oficiální pravidla do podoby, ve které se potom skutečně dodržují a nepsané normy, kterými se lezci řídí. Zároveň je velmi významná pro své členy, vazby mezi lezci jsou často silné a přátelské. Pro lezce je také komunita zdrojem informací o cestách, prostorem pro sdílení zkušeností a zážitků a hledání lezeckých partnerů. Jedná se o komunitu velmi různorodou, do Adršpachu se v lezecké sezóně sjíždí lidé z různých koutů republiky i Evropy, různého věku a pohlaví. Komunitním centrem je potom jednoznačně hospoda U Tošováka, kde se většina lezců téměř každý večer schází. Pro komunitu je také specifický slangový slovník a častý je také „černý“ smysl pro humor.

Komunitu lze stratifikovat několika způsoby. Lezci se v první řadě dělí na „sportovkáře“ a „klasiky“, kteří se mezi sebou odlišují typem cest, které vyhledávají, a tím, v jakých sektorech se nejčastěji pohybují. Sportovní lezci lezou zpravidla fyzicky a technicky obtížnější, lépe zajištěné cesty a navštěvují tak spíše Teplické skály nebo některé sektory Adršpachu, jako je například Himaláj. Sportovní lezci také vzhledem k obtížnosti a stěnovému⁹ charakteru cest častěji používají magnézium. Centrální Adršpach je tak spíše cílem klasiků, kteří více vyhledávají starší, hůře odjištěné cesty, nejčastěji spárového charakteru.

Dalším navazujícím obrazným rozdělením komunity, které je obvyklým důvodem sporů mezi lezci, jsou lezecké hodnoty. Tyto hodnoty se týkají přístupu k adršpašskému lezení, dodržování pravidel, jako je například používání již zmíněného magnézia či tradic, jako je lezení bez pomůcek a technik snižujících míru rizika či poškozujících skálu (méně často).

---

⁹ Cesty stěnového charakteru jsou většinou kolmé a exponované, nevedou spárami, širočinami či komíny a vyžadují tak spíše „běžnou“ lezeckou techniku

Další možný způsob stratifikace adršpašské lezecké komunity je generační. Toto dělení je možné sledovat i na „zasedacím pořádku“ u Tošováka. Místní nejstarší lezci mají neustále vyhrazený, pomyslně rezervovaný jeden stůl. U vedlejšího stolu jsou potom nejčastěji k vidění o něco mladší lezci, stále však v rámci komunity se zvučnými jmény. Třetí sortou jsou potom „mlaďáci“ - nejmladší lezci, kteří nicméně tráví v Adršpachu mnoho času a často lezou cesty úctyhodných obtížností. Ve zbylém prostoru hospody potom posedávají lezci, kteří se s komunitou identifikují více či méně a v Adršpachu také lezou více či méně často.

Dříve se také komunita dělila podle toho, kam kteří lezci chodili večer na pivo. Se zavřením Kalírny¹⁰ se však stala hospoda U Tošováka jednotným centrem scházení. Je nicméně důležité podotknout, že existují i lezci, kteří U Tošováka většinou nejsou k vidění, a přesto jsou vzhledem ke svým lezeckým výkonům a frekvenci návštěv místních skal nezpochybnitelnou součástí místní lezecké komunity.

Lezci komunitu popisují jako otevřenou a přátelskou. Směrem ke středu komunity reprezentovanému stolem s permanentní rezervací nicméně uzavřenost stoupá. „*Tady ta ádrovská komunita je taková uzavřenější, no. Že jako fakt už musíš v uvozovkách něco znamenat, aby tě do té crew vzali.*“ (rozhovory)

Lezení v Adršpachu má svoje specifika po lezecké i sociální stránce. Jejich alespoň zběžné představení tak považuji před započítím hlavní stati mé práce za stěžejní. V následující kapitole již navážu samotným představením Adršpašského lezeckého těla.

---

10 Cafe bar v Adršpachu

5. Adršpašské lezecké tělo

„*Oškubaný vágus v roztrhané flanelové košili, co sedí u Tošováka u toho svého piva...*“

...Popsal mi jeden z účastníků výzkumu jakéhosi archetypálního adršpašského lezce. Svůj výrok sice hned na to se smíchem dementoval a s již vážnější tváří začal popisovat různorodost adršpašské komunity a vyjmenovávat jména jejích ústředních tváří, ale svou odpověď nakonec zakončil slovy: „*Ale tak vágus, ono to zní blbě, ale spíš je to to, že se tam prošoupáváš širočinama, komínama a tak do té hospody stejně dojdeš v oškubaných hadrech, rozškubané košili, všechno špinavé od nějakého zeleného hlemzu z nějaké vlhké spáry...*“ (rozhovory)

Něco pravdy na tom bude. Jeansy, které jsem si koupila v secondhandu před první návštěvou Adršpachu s předtuchou, že moje tenké lezecké kalhoty by to nemusely přežít, jsem na konci poslední návštěvy vyhazovala do popelnice – napůl zelené, napůl roztrhané.

Dovolte mi nyní pokusit se obhájit své přesvědčení, že existuje něco jako adršpašské lezecké tělo, a že se nejedná pouze o fyzickou schránku s kůží sedřenou z komínů a širočin a játry trénovanými pivem U Tošováka. Na adršpašské lezecké tělo pohlížím stejně jako Scheper-Hughes a Lock (1987) jako na komplexní celek, ve kterém je mysl přímou součástí těla. Fyzická část je tak významně ovlivňována tou psychickou a naopak, a společně vytváří celek, který se dokáže pohybovat v jiném světě – světě vertikálním a hraničním, jehož obraz jsem na základě svého výzkumu tvořila na plátně Hraný Stepheny Lynga (1990). Adršpašské lezecké tělo je schopné čelit riziku, ale samo je také rizikem formováno. Na základě svého pozorování, vlastní zkušenosti a rozprav s místními lezci jsem dospěla ke dvěma hlavním charakteristikám tohoto těla, které mu umožňují vstupovat na Hranu a zase se z ní vracet. Jedná se o tělo prožívající a tělo připravené, jimž věnuji následující část své práce. Prožitek sebe sama a společnosti vnímám jako základní charakteristiku tohoto těla. Od ní se potom posouvám ke konkrétním habitům, které formují tělo do podoby, ve kterém je připravené lézt v Adršpachu a čelit riziku s lezením spojeným. V poslední části pak navštívím samotnou Lyngovskou Hranu, představím, jak na ni v kontextu lezení v Adršpachu nahlížím, jak se na ní pohybuje toto prožívající a připravené adršpašské lezecké tělo a jaká poslední stěžejní charakteristika tohoto těla zde vychází na světlo.

5.1. Tělo prožívající

Tělo prožívající je v rozdělení Scheper Hughes a Lock tělem individuálním, „rozuměným ve fenomenologickém smyslu jako žitá zkušenost body-self“¹¹ (Scheper-Hughes a Lock 1987, 7). Jedná se o tělo uvědomující si sebe samo v prostoru ve vztahu k prostředí, k ostatním jednotlivým tělům i společnostem. Lezecké tělo samo o sobě je tělem velmi vědomým, jak ve vztahu k sobě, tak k prostředí – vertikální svět lezce je mapován doteky a pohybem těla v prostoru (Lewis 2000, 58). Lezci často mluví o pohlcujícím charakteru lezení, síle přítomného okamžiku, přes jejíž intenzitu nelze myslet na cokoli jiného než na vlastní tělo pohybující se vzhůru. Podle některých potom není na místě ani slovo „myslet“¹². Po vzoru Thomase Csordase (1993) vidím adršpašské lezecké tělo jako tělo prožívající dovnitř – věnující pozornost svým somatickým i psychickým pocitům, uvědomující si vlastní situaci ve světě (Csordas 1993, 138) a tělo prožívající ven – získávající povědomí o svém okolí a ostatních tělech skrze sebe samo. Adršpašské lezecké tělo se svou povahou ocitá ve zdánlivě paradoxní situaci – velmi silně prožívá svou vlastní individualitu a zároveň vzájemnost s dalšími těly.

5.1.1. Tělo prožívající sebe sama

Jak jsem již předešle, adršpašské lezecké tělo se ze své podstaty vzpírá karteziánskému dualismu oddělujícího „ducha od hmoty, mysl od těla, reálné od nereálného“¹³ (Scheper-Hughes a Lock 1987, 8). Tato skutečnost se propisuje do téměř všech aspektů tohoto těla, které zde budu uvádět, hmatatelná je nicméně už jen v samotné podstatě pískovcového lezení, kde je psychická složka podstatnou součástí fyzického výkonu.

---

11 Překlad: „understood in the phenomenological sense of the lived experience of the body-self“

12 Mezi lezci je známý pojem „flow“, který se popisuje jako odpojení hlavy a samostatné, automatické fungování těla. Názory na existenci tohoto stavu se různí. Jeden z lezců mi vyprávěl o údajně emotivní diskuzi na toto téma, které byl přítomen: „My jsme měli takovou suprovou debatu a vzniklo to zrovna u piva v týpíčku a bylo to už takový, že byli všichni trochu připití, ale ve finále to mělo docela myšlenku, protože když lezeš, tak jestli dokážeš přemejšlet nad tím jestli lezeš a jak lezeš nebo jestli lezeš. A byla to hrozná hádka: Prostě ne, když lezeš, tak lezeš! No a ne, když lezeš, tak musíš přemejšlet přece jak lezeš, ne! A fakt o tom byla třeba dvouhodinová debata v tom týpíčku u toho ohně. A jako tam na sebe kluci skoro řvali, že prostě ne, když lezeš tak lezeš a neřešíš nic jiného, ani neřešíš, že tamhle prostě přiletěl hezkej ptáček, kterýhos v životě neviděl, protože prostě lezeš, žejo. Ne, tak musíš přemejšlet přece, jestli ta lišta prostě solí nebo tohle... ne, lezeš. (smích)“ (rozhovory)

13 Překlad: „spirit and matter, mind and body, real and unreal“

*„A když jsi říkal, že to funguje jinak na písku, tak jsi myslel třeba psychika?“
„Psychika. Převážně psychika. Jako co se týče mě, protože je to děsivý kolikrát. Nebo tak... Pro mě jako psychicky není těžký vylízt cestu na sportovce, tam si můžu honit číslíčka, ale to, co vylezu v číslíčku jako na sportovce, tak nevylezu v Ádru nebo někde, protože na to jako nemám mentálně. Že tam to jako rozhoduje.“ (rozhovory)*

Mysl pak fyzický výkon dokáže zásadně ovlivnit, k čemuž se ještě vrátím na konci analytické části (viz. Techniky kontroly). Stejně tak ale dokáže fyzický stav změnit psychické nastavení, jehož nejznatelnějším projevem v lezení je právě pocíťovaná míra strachu.

„Stalo se mi, že jsem byl v situacích, kdy bych se bát třeba měl na základě toho, jaký pád by člověk nakoupil a v jakým byl terénu obtížnostně a nebál jsem se. A o tejdén nebo měsíc později jsem byl v mnohem nebezpečnější situaci a v lehčím terénu a bál jsem se... Takže když seš připravená, když seš jakoby silná nejenom v hlavě, psychicky, ale i fyzicky, tak se třeba bát nemusíš.“ (rozhovory)

Mysl propojená s hmotným tělem umožňuje lidské sebeuvědomění, v psychiatrii známé jako propriocepce či „šestý smysl“ (Scheper-Hughes a Lock 1987, 14). Toto prožití vlastního self, které nám umožňuje uvědomovat si v životě vlastní integritu a oddělení od ostatních se při lezení stává intenzivnější, jak jsem již zmiňovala v úvodu prožívajícího těla. Na základě výpovědí lezců a vlastní zkušenosti usuzuji, že tato skutečnost vychází z komplexnosti lezeckých pohybů zapojujících všechny části těla a zvýšené míře rizika zapojující do fyzického pohybu i mysl. V případě lezení v Adršpachu jsou pak obě tyto charakteristiky umocněny. To je dáno charakterem cest a technikou lezení, která vyžaduje větší silové zapojení celého těla než sportovní, stěnové lezení, často se jedná i o kontakt větší části povrchu těla se skálou a zvýšeným rizikem, způsobeným malým množstvím fixních jisticích bodů či případnou nezajistitelností. *„Spárový lezení mě láká víc, protože se v tom člověk tak jako víc celkově vyždíme. Že tam potřebuješ vlastně mít silný celý tělo a vlastně víc se tam i psychicky jako... vyždímeš.“ (eMontana, 2021)*

Lewis se pro ilustraci uvědomělého těla v pohybu odvolává k řeckému slovu *Kinaesthesia*. Kinestetika je složená z označení pro pohyb a přijímání. *„Kinestetika je*

*tudíž ztělesněným stavem uvědomění, a možná také tím nejvíce příbuzným prožitku dobrodružství*¹⁴ (Lewis 2000, 69).

Intenzivní sebeuvědomění popisuje i Stephen Lyng jako první ze stěžejních pocitů edgework. Účastníci dané aktivity se při vstupu na Hranu, tedy ve chvílích hrozícího rizika dostávají do stavu „očistěného a umocněného pocítění sebe sama“.¹⁵ Tento stav Lyng připisuje instinktivnímu stavu, do kterého se těla edgeworkers mohou dostat (Lyng 1990, 860). Tento stav ilustruje na výroku skydivera s rozbitým padákem: „*Vůbec jsem nemyslel – jen jsem udělal, co jsem udělat musel.*“¹⁶ (Lyng 1990, 860) I já jsem podobné výroky zaregistrovala v některých výpovědích adršpašských lezců:

„...tak jsem začala jakoby panikařit a tak jsem to jako přelezla, ňák jsem se jako naučila... prostě ňák jsem tam dala něco jinýho než koleno.“ „...to pak nezbyvá člověku než vypnout hlavu a prostě vylízt nahoru, protože nic jinýho člověku nezbejvá.“
(rozhovory)

Tento stav nevědomí je, zdánlivě paradoxně, úzce propojen s potřebou udržení kontroly nad emocemi, jejichž ovládnutí lezeckého těla může mít v hraniční situaci fatální důsledky. Lezci se potom do tohoto stavu dostávají vědomým i podvědomým způsobem, k čemuž se také vrátím v podkapitole 5.3.3. Techniky kontroly.

5.1.2. Tělo prožívající vzájemnost

Lezec je na konci lana přivázan sám za sebe a zda vyleze až na vrchol či spadne záleží jen na něm samotném. Přesto lezení není čistě individuálním sportem. Pokud se nejedná o lezení solo či free solo,¹⁷ lezce na druhém konci lana jistí jeho lezecký partner. Vzhledem k důvěře, kterou musí lezec chovat ke svému jističi, přesahuje toto partnerství často i do běžného života. Lezečtí partneři tak nezdřídka bývají dobrými přáteli či partnery romantickými. I mezi cizími lidmi nicméně vzniká skrze lano jistý druh propojení. Csordas připomíná, že nejsme izolované identity uvězněné ve svých tělech, že si neuvědomuje pouze své vlastní tělo, ale že naše pozornost směřuje také k

---

14 Překlad: „Kinaesthis is therefore an embodied state of awareness, and perhaps the most akin to having an adventurous experience.“

15 Překlad: „Purified and magnified sense of self“

16 Překlad: „I wasn't thinking at all – I just did what I had to do.“

17 Lezec s pomocí speciálního vybavení a metodiky je schopen lézt sám i zajištěný. Takovému lezení se říká solo, free solo je potom lezení bez jakéhokoliv jistění.

tělům ostatních (Csordas 1993, 139). Sedm z devíti lezců, kterých jsem se ptala, jak prožívají při lezení strach o druhé, mi sdělilo, že se mnohem více bojí, když někoho jistí, než když sami lezou a vystavují tak své vlastní tělo riziku. Jeden z těch, kteří prohlásili, že se o své spolulezce nebojí, se mi záhy svěřil, že téměř nikdy nepochybuje o tom, že správně a bezpečně zakládá jistící smyčky. Když nicméně hrozí, že by do nich mohla spadnout jeho žena, začne svou schopnost zpochybňovat a strach pociťuje. Jeden z mých spolulezců nepociťoval téměř žádný strach o sebe, projevy nervozity jsem u něj pozorovala pouze ve chvílích, kdy se díval na mě, jak lezu nezajištěná.¹⁸ Další spolulezec těžce nesl, když jsem se pohybovala nezajištěná po vrcholu věže. Ve strachu, který lezci prožívají ve spojení se svými lezeckými partnery pak neztrácí svou podstatnou roli důvěra.

„Mě to taky vadí jako, že to není příjemný sledovat někoho, jak někde bojuje... ale řeknu si prostě, je to člověk... můžu mu věřit. Je to inteligentní člověk, nepřeceňuje se.“
(rozhovory)

Tento fenomén zmiňuji spíše okrajově, jako doplnění obrazu adršpašského lezce jako sociální bytosti. Domnívám se totiž, že je ovlivňován mnoha faktory a zasloužil by proto mnohem důkladnější prozkoumání například i z oblasti psychologie, k čemuž nedisponuji dostatečnými kompetencemi.

Je ovšem zřejmé, že je lezecké partnerství pro lezce důležitou sociální vazbou. V tomto diadickém vztahu jsou sdíleny emoce jako právě strach či radost z vylezené cesty. Lezci zmiňují emocionální důležitost sdílení prožitku z lezení dané cesty a také samotného lezeckého výkonu – sdílení nejen na úrovni jistič-lezec, ale také při střídání na prvním konci lana, které vytváří více vyrovnanou spolupráci pro „zdolání“ cesty.

Neopomenutelná je také role komunity, neboť lezecká komunita je strůjkyní nepsané formy pravidel, která se v důsledku stává formou reality. Komunita je pro lezce také zdrojem informací o cestách, které jsou nedílnou součástí přípravy, obzvláště na cesty se zvýšenou mírou rizika. Lezci navíc velmi často uvádí komunitu jako jeden z hlavních důvodů, proč je baví lezení obecně, ale i konkrétně lezení v Adršpachu. V rámci komunity také dochází ke kolektivním strategiím psychického vyrovnávání se s rizikem, a to skrze používání specifického eufemického slovníku a černý humor. S modelovou

---

¹⁸ Zde je vhodné doplnit skutečnost, že tento lezec byl v dětství přímým svědkem smrtelného pádu při jednoduchém free solování v horách.

situací, ve které lezec vypráví o tom, jak se někde „málem zabil“ a propuká přitom společně s posluchači v hlasitý smích, jsem se v průběhu svých návštěv v Adršpachu setkala nesčetněkrát.

Adršpach utváří komunitu, komunita utváří Adršpach. „*Prostě bez těch lidí by ten ádr nebyl takovej, jakej je. Určitě, no.*“ (rozhovory) Lezecká komunita se do jisté míry stává symbolickým Adršpachem. Sheper Hughes a Lock zmiňují ztělesňování prostředí, ve kterém lidé žijí a podle jedné z výpovědí lze takové ztělesnění sledovat i zde. (Scheper-Hughes a Lock 1987, 20)

„A když bych to třeba porovnala jako se skalákem, tak mi přijde, že ty v tom Ádru jsou možná víc... že ten skalák je takovej jako roztomilej, rodinnej, milej jako, obecně takový jako, že je prostě hezky, sluníčko a to a ten ádr je zase takovej v uvozovkách hrůzostrašnej a takovej jako, že už to tam prostě musíš nějak... no jasný, skalák jsou sračky, já se třeba bojím víc ve skaláku, jo, ale pro spoustu lidí prostě ten ádr znamená něco jako nebezpečnýho, dobrodružnýho, hrůzostrašnýho... a takhle na mě možná trošku jako působěj i ty lidi. Že ty v tom skaláku prostě jsou takový jako v pohodě a takový jako nevim právě... třeba i jako milý a to a v tom ádru jasně, tam je to taky v pohodě, ale zároveň jsou takový jako trochu tajemný možná...“

5.1.3. Tělo prožívající sebe sama ve vzájemnosti

Skrze silné prožívání vlastního self a společnosti se dostávám k paradoxu jakéhosi „týmového individualismu“, který je příznačný pro lezení obecně, nejen pro to adršpašské. Jeho podoba spočívá v individualitě výkonu, která je úzce propojená se zvýšeným uvědoměním sebe sama, které jsem již popisovala. Zároveň je ale ve hře stále i lezecký partner, jeho nezanedbatelná, odpovědná role a jeho symbolické i doslovné spojení s prvolezcem skrze lano a prožívané emoce. Lezci se také nezřídka vydávají do skal ve skupinách a individuální lezecká činnost tak získává sociální charakter, který je mnohdy pro lezce stejně hodnotný, jako samotný výkon.

Já se nyní pokusím postoupit o krok dál a nalézt význam tohoto propojení individuality a vzájemnosti pro lezení se zvýšenou mírou rizika, v rámci mé práce označované jako lezení na Hraně. Vycházím zde z interakční perspektivy Michal Pagis (2015), která

skrze tuto perspektivu aplikovala Csordasovy tělesné způsoby pozornosti na meditace Vipassana.

„Nevyhledávám to (obecenstvo při lezení), radši mám klid na písku, protože tam to funguje jinak prostě...“ (rozhovory) Opakující se výpovědi v mých rozhovorech s adršpašskými lezci byla potřeba osobního klidu při lezení. Čím větší riziko bylo ve hře, tím silnější byla tato potřeba. Někteří lezci mluvili také o pocitu samoty, které si jejich tělo v takových situacích samo vytváří.

„Já jich (lidi pod skálou) stejně vůbec nevnímám. Já tam jako bojuju se sebou, se skálou a s vlastní hlavou a to, co se děje kolem... že to asi nějak prostě nevnímám. Možná podvědomě to tam asi někde je, ale moc se s tím nevzrušuju v ten moment.“ (rozhovory)

Na této úrovni je možné provést první připodobnění k meditujícím Pagis. Vipassana meditace jsou charakterizovány zvýšenou intenzitou uvědomění tělesných pocitů, které vychází z individuální snahy jedince. V procesu učení tito jedinci nicméně meditují ve skupinách, ve kterých dochází k efektu, který Pagis nazývá „kolektivní samotou“ (Pagis 2015, 4:58) Mohu si nyní v případě adršpašský lezců položit stejnou otázku, kterou si pokládá Pagis: *„Nebylo by pro člověka snazší soustředit se na to, co se odehrává uvnitř něj, když je sám?“* (Pagis 2015, 5:27) Proč se lezci nechávají jistit i v cestách, kde by jejich případný pád stejně znamenal fatální střetnutí se zemí, a když v takových cestách vyhledávají spíše klid samotu, jejíž pocit si i tělo samo ve své soustředěnosti samovolně vytváří?

Odpověď Pagis je jednoznačné „ne“. Argumentuje, že přítomnost ostatních je klíčová pro proces učení meditace, což není způsobeno pouze tím, že ostatní slouží jako „role models“. Je to proto, že přítomnost ostatních umožňuje účastníkům trénovat meditaci ve správné či ideální rovnováze mezi vnímáním svého těla a vnímáním skrze své tělo, jak uvádí Csordas - „to“ and „with“ the body. (Pagis 2015, 7:00)

Cílem meditujících ve Vipassaně je naučit se medítovat v opravdovém osamění. Adršpašští lezci zase označovali jako další level lezení free sólování. I přesto, že se mnoho z nich v cestách často dostávalo do úseků, ve kterých by je jistič ani navázání na lana nedokázali zachránit od případného pádu na zem, mluvili tito lezci o lezení bez lana a v naprostém osamění jako o velmi odlišné zkušenosti, někteří ji pak označovali

za činnost těžší a závažnější, ke které ještě „musí dospět“. Jedna lezkyně popsala tento rozdíl následovně:

„Pro mě je to velký rozdíl ve smyslu, že kdybych si vybrala cestu, která není zajištěná a ten pocit, že tam je někdo pode mnou, kdo mě pak asi sebere... jako není to o tom, že bys vlastně na toho druhého přehazovala nějakou odpovědnost, že by tě tam měl nějak chytit, ale pro mě bylo hrozně zajímavý si to jako zkusit, protože je to asi jako nějak další level v té hlavě, se kterým nejsem srovnaná. Je to fakt jenom v tom, že to je něco, co máš... nějak jako vzorec, kterej ty musíš překonat, protože to racionálně smysl nedává, ta situace je dost podobná. Maximálně přivolá tu záchranku, ale takhle to jako nemyslíš, takže to je blbost. Ale bylo to jako nepříjemný, ocitla jsem se v nějakým nepříjemným místě místě a vlastně jsem necejtila ten drive, kterej bych jinak cejtla a normálně bych to přelezla. A přitom nešlo o těžkou cestu. Tak jsem prostě slezla.“
(rozhovory)

Lezení bez lezeckého partnera a vzájemného propojení skrze lano je tedy pro lezce odlišnou a většinou obtížnější zkušeností i v případech, kdy jsou míra rizika a případné následky lezcova pochybení stejné.

5.1.4. Tělo prožívající strach

Je-li mým záměrem mluvit o tělu podstupujícím riziko, je více než na místě uvést do diskurzu také emoci strachu. A to zejména z důvodu, že adršpašské lezecké tělo strach pociťuje, ba dokonce k němu disponuje jistým druhem zvýšené citlivosti. Tuto skutečnost vyzdvihují zejména ze snahy vyhnout se zjednodušujícím představám, že (nejen) adršpašští lezci jsou schopni podstupovat riziko na základě jakéhosi psychopatologického deficitu této emoce v prožitku tělesného ohrožení. Lezci naopak tvrdí, že při lezení strach pociťují běžně a často, ba dokonce považují jeho přítomnost za zásadní pro přežití.

Pokud často věnujeme zvýšenou pozornost určitému somatickému pocitu, můžeme pro něj v důsledku získat větší citlivost, schopnost rozpoznat ho a dále s ním pracovat. Některé způsoby této pozornosti jsou formovány spontánně v rámci kultury, některé jsou kultivovány vědomě (Csordas 1993, 140). V tomto bodě dochází k protnutí Csordasových tělesných způsobů pozornosti a technik těla Marcela Mause. Tato

opakovaná, kultivovaná pozornost se může transformovat právě v tělesnou techniku, přesouvající se na úroveň podvědomí a sloužící jednotlivci či skupině lidí k efektivnímu čelení situacím, které tyto tělesné pocity vyvolávají. V případě adršpašského lezeckého těla je zvýšená citlivost ke strachu a jeho podobám důležitou technikou pro zvládnání rizikových situací.

Lezci udávají, že strach, který prožívají při lezení se značně odlišuje od jakéhokoliv jiného strachu, který jinak v životě pociťují. Popisují ho jako intenzivnější, přítomnější a konstantnější. I lezecký strach má nicméně mnoho druhů, o kterých lezci tvrdí, že je umí rozlišit, nebo že o takovou schopnost usilují. Pozornost jedince k vlastnímu tělu mu může říct také něco o světě, který ho obklopuje a jeho vlastní situovanosti v prostředí (Csordas 1993, 139). Strach tudíž může být hodnotným zdrojem informovanosti o aktuálním vztahu těla k vnějšímu světu.

„Jako já myslím, že strach má hodně odstínů a hodně druhů. A dá se rozlišovat prostě bát se, když se bojíš nastoupit do té cesty, do neznáma a nebo když se bojíš pod prvním (kruhem) nebo když se bojíš nad dobrým jištěním a bojíš se jenom prostě spadnout, proletět se. Jsou prostě různé druhy strachu a většinou zažívám všechny ty druhy strachu.“ (rozhovory)

„Jo, bojím se. Tak to je důležitý se bát, že jo. Ale kdy se bojím... tak dá se říct, že vlastně vždycky, no. Ale asi je dobrý s tím jako nějak pracovat nebo spíš jakoby rozpoznat, kdy to je takovej ten strach, že to člověka žene k nějakým výkonům a pak je blbý, když se člověk začne bát a začne přemejšlet, že může spadnout, rozklepe se... spíš takovej jako panické strach. Tak to je blbý. A třeba v případě, že člověk něco takovýho pocítí na sobě, tak je pak nejlepší z té cesty utýct, slízt, slanit, něco takovýho.“ (rozhovory)

Jak je patrné z těchto úryvků z rozhovorů, strach v určité podobě může být pro lezce velmi přínosný, může ho motivovat dolézt cestu nebo ho naopak varovat před vážným ohrožením. Existuje také strach paralyzující, který může a nemusí být opodstatněný, jeho projevy jsou často fyzické a znatelně tak snižují kvalitu fyzického výkonu a zvyšují míru ohrožení. Lyng udává jako jednu z esenciálních schopností edgeworkerů schopnost vyhnout se právě tomuto paralyzujícímu strachu a zachovat si soustředěnost na úkony, které jsou v daný moment podstatné pro přežití (Lyng 1990, 859). Všechny tyto formy strachu je pak pro pohyb na hraně příhodné umět rozlišovat, zejména pak rozpoznat

strach, který jako jeden z nástrojů lezecké intuice, o které ještě budu hovořit, varuje člověka před vážným nebezpečím pocházejícím z vnějšího prostředí či od lezce samotného – například z nedostatku schopností pro daný úkon.

Lezci tak často rozdělují strach také právě na opodstatněný a neopodstatněný, racionální a iracionální, oprávněný a neoprávněný.

„Já to ještě rozlišuju na oprávněnej strach a neoprávněnej strach. Oprávněnej znamená, že opravdu když spadneš, tak se ti něco stane. Prostě seš v místě a víš, že když spadneš, tak zbytek života budeš na vozejčku nebo prostě... nebo to bylo. Jakože konec. Tak v takovym případě asi je oprávněný mít ňákej strach. A pak jsou lidi, který vylezou metr nad kruh, kterej je v deseti metrech, takže nic se nemůže stát, žádná police a tam maj strach. A to jakoby není oprávněnej strach, žejo.“ (rozhovory)

Právě rozpoznání tenké hranice mezi těmito dvěma strachy je také kultivovanou technikou, jejíž ztělesnění může být klíčovým pro posunutí lezeckých výkonů či záchranu holého života. Jak je patrné z následujícího úryvku, techniky rozlišování druhů strachu mohou být kultivovány vědomě i jako vedlejší produkt získaných zkušeností z častého vystavování se riziku.

„Rozlišuju jakoby strach a nebezpečí. A podle toho jakoby hodnotim, co je důležitý. Já třeba osobně abych začal reagovat na to nebezpečí, tak jsem chodil běhat do tmy. Protože kolikrát jako člověk si říká v tý tmě: co na mě bafne. Že člověk vidí v tý tmě kupu věcí, který tam vlastně vůbec nejsou. Takže já abych s tím bojoval, tak vlastně jsem chodil do tý tmy, prostě se nebát. Což si myslim, že pak postupem času funguje i v těch skalách. Začneš zas rozlišovat kdy máš jenom strach v tý hlavě a kdy už si říkáš: ted' je to fakt tyvole nahovno.“ (rozhovory)

Adršpašské lezecké tělo je tělo, které prožívá strach. Nezasvěcenému pohledu zvenčí se může zdát, že tomu tak není, protože s častým vystavováním se strachu k němu také roste jistá tolerance. Na mou otázku: „Jak vnímáš strach mimo lezení?“ mi většina lezců nebyla schopná hned odpovědět a dlouze přemýšlela, jaký a jestli vůbec nějaký strach prožívají mimo lezení. A i v rámci lezení hovoří o „tréninku morálu“, na základě kterého jsou potom schopni lézt těžší, hůře odjištěné cesty, a který pak pro ně dělá sportovní zajištění lezeckých cest „směšným“. Není nicméně pravdou, že se adršpašští lezci v lépe zajištěných cestách nikdy nebojí. K tomu se ještě vrátím v další kapitole.

5.1.5. Shrnutí: Prožívající tělo jako nástroj i cíl

Adršpašské lezecké tělo je tělo intenzivně prožívající. Jeho cílem je generování silných prožitků a zároveň je schopnost silného prožitku nástrojem práce s rizikem. Při lezení je tělo ukotveno v přítomnosti v zesíleném uvědomění sebe sama, prožívá emoce, jako je i ve vztahu k riziku často skloňovaný strach. Adršpašské lezecké tělo nicméně výrazně vnímá i těla ostatních a je součástí lezecké komunity, kterou svým lezením formuje a vice versa, adršpašské lezení je formováno komunitou. Ze schopnosti intenzivního prožitku vychází i určité tělesné techniky lezce potřebné pro lezení v Adršpachu, jako je schopnost rozpoznávat různé formy strachu. Tuto schopnost považuji za vtělené prožívání, a proto ji uvádím ještě v této kapitole. V následující kapitole se pak zaměřím na další schopnosti, které jsou klíčové pro adršpašského lezce, ale které považuji více za vtělené vědomosti. Tyto schopnosti vznikají na základě vědomé přípravy a nazývám je tedy aspekty těla připraveného.

5.2 Tělo připravené

„Říká se, že strach je pocit, kterej dostaneš, když na tu věc, na tu úlohu nejseš připravená. Ať už z jakýhokoliv důvodu. Ať už fyzicky nebo psychicky. Takže když seš připravená, když seš jakoby silná nejenom v hlavě, tak se třeba bát nemusíš.“
(rozhovory)

Rizikové sporty obecně vyžadují vysokou míru připravenosti, specifických znalostí a schopností získávaných intenzivním tréninkem, sebekontroly a disciplíny (Pain, Pain 2005, 534). Tyto dílčí schopnosti, které společně utváří mozaiku těla schopného přežít, jsou právě tím, čeho si společně se silnými prožitky lidé dobrovolně podstupující riziko cení na svých aktivitách nejvíce (Lyng 2005, 4). I adršpašské lezecké tělo musí disponovat určitými vlastnostmi a schopnostmi, které mu umožňují lézt a čelit riziku v různé míře. Opakovaným užíváním určitých technik a vystavováním těla určitým situacím se schopnosti takto kultivované stávají habitusy (Mauss 1973, 73). Tyto habitusy jsou ze značné části tvořeny vtělenými znalostmi, které jsou předávány v rámci komunity, a tato esence učení a tréninku je činí technikami těla v pravém slova smyslu (Mauss 1973, 78). Některými z těchto habitů je pak adršpašské lezecké tělo formováno do podoby, která ho odlišuje od jiných lezeckých těl a činí ho lépe přizpůsobeným pro místní lezení. Jiné naopak adršpašský lezec může sdílet i s lezci z jiných skalních oblastí či hor. Já zde představím ty, které jsem shledala nejrelevantnějšími ve vztahu k podstupování rizika.

5.2.1. Schopnost padat a nepadat

Ačkoliv je padání nedílnou součástí lezení, jsou místa ve skalní stěně či celé cesty, ve kterých spadnout není radno. Jak eufemicky pravil jeden adršpašský lezec, když popisoval závěrečnou pasáž těžké vykřičníkové¹⁹ cesty, kterou lezl: *„Je lepší, když to klapne bez odsedu, no.“* Spadnout totiž často znamená otestovat, jak dobře lezec založil své jištění (Lewis 2000, 62), pokud tedy vůbec nějaké založil či založit mohl. Pokud lezec nepoužívá ufa, je zakládání jištění do spár a širočin často obtížným, v některých případech i nemožným úkolem. I technika spárového lezení pro pády není příhodná, lezec často nemá kontrolu nad lanem, které ho při pádu může otočit hlavou dolů, či se

---

¹⁹ Označení cesty, která je nebezpečná – například nelze dojistit, hrozí v ní pád na zem nebo na polici apod. V průvodci se značí vykřičníkem.

mu může ve skále zaseknout noha se stejným výsledkem.²⁰ A co se komínů týče, jistě lidové rčení praví: „*V komínech se nepadá*“.²¹ V Adršpachu je tedy v podstatě relativně bezpečné padat pouze v takzvaných sportovkách. To jsou většinou silově a technicky obtížné cesty v kolmých stěnách, ve kterých lze nalézt více fixního postupového jištění – kruhů. Tam nicméně může být pád i delší než 10 metrů a jeho zvládnutí tudíž také vyžaduje jistou míru tělesné kontroly a schopností. Tyto schopnosti spočívají zejména v koordinaci pohybů těla a včasného uchopení lana rukou, čímž je možné zamezit přetočení lezce vzhůru nohama spojeného s rizikem vážného zranění hlavy.

Takovéto sportovní cesty se v centrálním Adršpachu také vyskytují, většinové zastoupení však mají cesty klasické, kterým dominují spáry, širočiny a komíny, a jejichž zajištění bývá značně více sporé. Ve své snaze dobrat se podoby adršpašského lezeckého těla formovaného rizikem se tedy spíše zaměřím na habitus, který se stává klíčovým pro většinu těchto klasických cest: schopnost nepadat. Tato ztělesněná technika odlišuje adršpašského lezce od jiných lezců, zejména sportovních. Lezci tento vzorec pocítují a popisují i sami na sobě.

„Bojím se hrozně (padat), nepadám. Ne, fakt se hrozně bojím. Ale právě i z toho Ádru nebo prostě z hor, tam se nepadá. Nechci říct jako nesmíš padat, ale prostě hodně bys neměla, nedoporučuje se to. A dostat se z toho módu na sportovky, tak mi to vždycky chvíli trvá. Prostě najet na to, že vlastně jako teďka jsem tady a teď tady zkouším nějakou těžkou cestu a prostě můžu padat.“ (rozhovory)

Lezci zvyklí na klasické cesty se značně vyšší mírou podstupovaného rizika se tak často paradoxně při příchodu do sportovního prostředí více bojí, protože mají vžité přesvědčení o nebezpečí, které při pádu hrozí a schopnost padat pro ně přestává být habitem.

„Bojím se padat. Odnaučila jsem se padat v Adršpachu. Stejně jako jsem tu ztratila trochu sílu nebo nějakou formu, tak jsem se tady odnaučila padat, protože na tom vápně to jako šlo a tady jsem měla prostě zafixovaný, že to nejde. (...) Ale právě si to bohužel přenáším i do prostředí, kde by to šlo. Že se mi nechce padat ani jako na stěně úplně, to

---

20 Konkrétní příběh mi vyprávěl jeden z lezců v rámci rozhovoru. Vypadl ze spáry, kde se mu zasekla noha, otočilo ho to vzhůru nohama a on tak zůstal viset hlavou kousek nad zemí.

21 Vzhledem k charakteru komínů se zde ve většině případů nelze zajistit. Kvůli této skutečnosti a rozporové technice, kterou se v komínech leze, vzniklo mezi lezci toto ne zcela pravdivé rčení.

je trapný. Nebo fakt jako někde na Křížáku, na Ostaši, ňákou fakt jako zajištěnou cestu a myslim si, že je to určitě moje velká slabina.“ (rozhovory)

5.2.2. Schopnost zajistit se

Pokud lezecká cesta není dobře odjištěna fixními kruhy, což, jak vyplývá z předchozích řádků, není u adršpašských klasických cest běžnou praxí, bezpečnost podstoupení případného pádu je přímo úměrná kvalitě zajištění, které si lezec vytváří sám za pomoci textilních smyček. Umět dobře zakládat smyčky je schopnost, kterou většina lezců, se kterými jsem se setkala, považuje za klíčovou pro efektivní práci s rizikem. Jedná se nejen o schopnost kvalitní instalace jištění, ale také o schopnost „kouknout a vidět“ - pouhým pohledem a v rychlosti rozpoznat na struktuře skály, kde půjde smyčka dobře založit. Na nezbytnost tohoto habitu však někteří lezci pohlíží odlišně.

„Dbám na to, abych založil co nejlíp to jištění. Což znamená, že dolezu nad kruh někam výš, mám tam ale dobrý jištění, protože jsem si tam zbastlil tři smyčky dohromady.“

„Když je to tutový, tak tomu věřím a většinou jako radši než dát něco napůl, tak nedávám nic. Potom lidi maj jako blbý komentáře: támhle šla smyčka, támhle... tam strávím půl hodiny zakládáním smyčky, když je to okolo lehký a můžu to jakoby dolízt a bude mě to stát mnohem míň energie. (...) A to některý lidi jakoby souděj s tím, že nechápou, že oni si jich tam daj víc. Oni si jich tam daj víc, ale pak se dost možná vyčerpaj a třeba si pak do nich i sednou nebo prostě spadnou, než kdyby prostě valili dál a dali si tam až další tutovou.“

Jak je patrné z těchto úryvků, názory na důležitost zakládání smyček se mezi lezci různí, ačkoliv alespoň mezi lezci, se kterými jsem se setkala já, silně převládá názor, že smyčky je třeba zakládat co nejčastěji a co nejlépe. Tento názorový střet rozbil mou původní tezi, že schopnost zakládání smyček je pro všechny lezce klíčovou schopností pro kontrolu vlastního pohybu na Hraně. Jsou na něm také patrné dva podstatné jevy, kterým se ještě budu věnovat v poslední kapitole. Prvním jevem je, že lezci vidí způsob, kterým sami praktikují lezeckou činnost jako způsob rizikový málo či vůbec, a to i přesto, že lezení obecně za rizikovou činnost považují (West a Allin 2010, 18). Za druhé je potom patrné, že právě tento způsob, skrze který lezci získávají kontrolu nad situací a subjektivně tak snižují její rizikovost, se mezi nimi liší. Někteří spoléhají spíše na

kontrolu vnějšího prostředí – kvalitní zajištění, jiní na kontrolu prostředí vnitřního – vlastního těla.

5.2.3. Schopnost lézt a vnímat celým tělem

Jak už bylo řečeno, odlišná geomorfologie adršpašských skal vyžaduje také odlišnou lezeckou techniku. Jde o techniku lezení ve spárách, širočinách a komínech, při které dochází k zapojování celého těla a kontaktu větší části povrchu těla se skálou. S tím se pojí i způsob, jakým se lezci oblékají a jak jejich oblečení a případně i kůže, kterou toto oblečení nekryje, vypadá. Vzpomeňme si nyní na archetypálního „váguse“ ve flanelové košili s dlouhými rukávy a v dlouhých, odřených, ne-li roztrhaných kalhotách. Pokud víme, jak vypadá způsob lezení ve zmíněných skalních útvarech, není těžké pochopit důvody vizáže adršpašského lezce. Stejně jako není těžké dovtípit se, kde přišel k rozsáhlým odřeninám na různých částech těla. U běžného lezce se dotýkání skály propisuje zejména do jeho rukou (Lewis 2000, 75), adršpašský pískovec se nicméně propisuje do celého těla. Někteří lezci toto přímé spojení se skálou cíleně vyhledávají a z tohoto důvodu například nenosí do spár spárové rukavice. Podle Merleau-Pontyho výkladu Husserla se hmat liší od ostatních smyslů přímou lokalizovaností vnímaného počítka v těle (Merleau-Ponty 2013, 113). Zvýšením kontaktu se skálou tak tělo může lépe vnímat prostředí, ve kterém se pohybuje, a tím pádem i vlastní situovanost v něm.

„Rukavice taky nepoužívám, protože mi to... nechtěl jsem si to jako v tomhle směru ulehčovat takovymhle způsobem. Plus ještě u těch spár jsem navíc pochopil, že když se chci pořádně naučit lízt, tak musím prostě to cejtít.“ (Hanibal, 2018)

Lezení pak s postupem času získává ztělesněnou formu propisující se do stavu kůže či tělesných proporcí a stávající se součástí adršpašského lezeckého těla.

Po návštěvě Adršpachu mě zaujala hrdost, se kterou jsem pohlížela na velké, nehezké jizvy na hřbetech rukou, které jsem si odnesla ze spár. Domnívám se, že ve mně vyvolávaly dojem, že i já patřím k těm, co lezou v Adršpachu. Vyvolávaly ve mně také pocit sounáležitosti s adršpašskou komunitou, která se pro mě jako lezkyni, nutno přiznat, stala v průběhu výzkumu do jisté míry referenční skupinou.

„Na hřbetech rukou jsem si z každého výletu do Adršpachu odvážela místa sedřená z kůže, která se později proměňovala v jizvy. Původ těchto poranění byl ve spárách,

širočinách a v místech, kde jsem se bála, takže jsem tlačila ruku co nejhlouběji do otvoru ve skále a přitom zakládala smyčku. A i když se rozhodně nejednalo o nic estetického, líbilo se mi to. Jako by to říkalo světu, že se nebojím lézt na písku.“ (terénní deník)

Lewis tvrdí, že lezcovy ruce jsou jeho primárním nástrojem pro komunikaci s prostředím i pro samotný akt lezení. (Lewis 2000, 71) Že tomu tak není v Adršpachu je zřejmé již z předcházejících odstavců. Lezci se často zmiňují, že jim ruce v Adršpachu naopak slábnou, a že „dobrý chyt“ potkají párkrát za sezonu. Co ale naopak vyzdvihují, je vylepšující se technika nohou, která je potřebná především pro lezení rajbasů.

„Slyším, jak na mě M shora mluví a zoufale se přitom snažím srovnat a hlavně se něčeho chytit. „Tady nic není, já si sednu!“ volám. „Co blázníš, vždyť máš vpravo tak krásnou nohu! To vidím až sem!“ „Cože?!“ Klepu se a zoufale se rozhlížím po z mého pohledu úplně hladké skále.“ (terénní deník)

Habitus užívání nohou je dalším specifikem Adršpašského lezeckého těla. Zmíněný M mi po této poněkud trapné epizodě řekl, že pískaře a zejména lezce z Adršpachu pozná i ve sportovních vápencových oblastech, protože dokáže při lezení používat nohy mnohem efektivněji než ostatní. Stěžejní je také důvěra, kterou adršpašští lezci chovají k práci svých nohou, protože často nemají šanci se spolehnout na ruce, které jsou podle Lewise primárním nástrojem lezce pro spojení se skálou a vlastní situací v prostoru. Používají také často měkčí lezečky²², které jim umožňují vnímat povrch skály citlivěji a skrze větší plochu.

5.2.4. Schopnost používat intuici

„Podstata intuice a intuitivních odpovědí je, že je jich dosahováno na základě málo viditelné snahy a typicky podvědomě. Je v nich obsaženo malé nebo žádné vědomé uvažování.(...) Intuice je výsledek učení.“ (Hogarth 2010, 339)

Intuice je podstatným nástrojem adršpašského lezeckého těla. Informuje lezce na podvědomé úrovni o případném nebezpečí a pomáhá mu s rozhodováním, zda vstoupit či nevstoupit do cesty. Tato intuice je kultivována zkušenostmi, poznáváním vlastního těla a prostředí, ve kterém se tělo pohybuje. Csordas popisuje intuici jako ztělesněné

---

²² Lezecké boty

vědění (Csordas 1993, 147). V tomto případě pochází vědění ze znalosti terénu, schopnosti „číst skálu“ a vyhodnotit, jestli na ni lezec má kompetence. Intuitivní pocit je podstatnou součástí přípravy lezce před vstoupením do stěny, obzvláště pokud se jedná o cestu s potenciální zvýšenou mírou rizika.

„Prolézáme skulinou z předskalí na shluk skalek, ze kterých je spára hezky vidět. A mlčí a jenom sleduje spáru. Já taky, ale po několika minutách mě to přestává bavit, tak slézám zpátky na předskalí a jdu svačit. A se ještě dlouho neobjeví. Cca po deseti minutách konečně sleze, vezme batoh a prohlásí: „Tak jindy. Ještě to neuzrálo.“ Jdeme pryč.“ (terénní deník)

„Když mě nějaká taková (těžká, riziková) cesta zaujme, tak nějak jako si člověk v sobě vyhodnotí kolik toho má nalezeno, jestli už je rozlezenej a jestli má jako na tu cestu náladu. Že prostě na ní jako čeká nebo si prostě řekne třeba den předtím, že už by do ní chtěl nalít, tak tam jako pod ní jde a tam se rozhodne. To asi záleží na každým, jak v sobě pozná ten pocit, jestli jako jo nebo ne.“ (rozhovory)

Mezi lezci je intuice ceněnou schopností, které při rozhodování věnují velkou pozornost. Jak je patrné z úryvků výše, které ilustrují mé pozorování intuitivního počínání lezců a zároveň způsob, jakým toto počínání sami vnímají a popisují, lezecká intuice přichází v podobě neurčitěho pocitu, pro který mají lezci stejně jako pro strach vypěstovanou vyšší citlivost. Schopnost identifikovat daný pocit se utváří lezeckými zkušenostmi a s nimi spojenými znalostmi a dovednostmi, což z ní činí další z klíčových habitů adršpašského lezeckého těla.

Na základě svých poznatků se domnívám, že lezecká intuice je sama o sobě velkým tématem, které by zasloužilo mnohem více pozornosti, případně i přímo zacílený výzkum. Otázkou pro mě zůstává také konkrétní forma případného propojení či naopak odlišení intuice a strachu. Rozsah bakalářské práce mi toto detailnější rozebrání nicméně nedovoluje.

5.2.5. Schopnost vrátit se

Jak již bylo předestřeno v posledním uvedeném úryvku z terénního deníku, důležitou schopností adršpašského lezce je nejen umění na Hranu vstoupit, ale také na ni nevstoupit. Zmínění tohoto habitu se i v rozhovorech často vyskytovalo ve spojení právě se schopností intuitivního vyhodnocení situace, ale rozhodnutí nenastoupit do cesty či vrátit se z ní může být samozřejmě učiněno i na základě racionální vědomé úvahy. Nedolezení a vrácení se z cesty je lezci označováno pojmem „zapytlení“ nebo „pověšení pytle“ a je vyzdvihováno jako běžná a důležitá součást lezení v Adršpachu.

Důležitost této schopnosti je jasnější zejména ve světle ireversibilní povahy některých rozhodnutí, které lezec podstupuje v průběhu lezení. Lewis v kontextu adventure climbing udává, že lezec by měl být vždy schopen slézt dolů cokoliv, co vylezl nahoru. V Adršpachu jsem se nicméně opakovaně setkávala s pojmem „nevratný krok“. Často se jedná o krok na hranici silových či technických schopností lezce vysoko nad jištěním. Po přezení takového místa mizí možnost slézt, často ale nelze v takové situaci ani bezpečně spadnout. Pokud se lezec rozhodne přelézt nevratný krok, jediná zbývající cesta je vzhůru. Rozhodnutí přeceňující vlastní síly v takové chvíli může lezce stát velkou cenu, proto je schopnost správně vyhodnotit danou situaci zásadní. A lezci zdůrazňují, že není hanba rozhodnout se pro ústup. Sice takové rozhodnutí připraví lezce o prestiž přeletu stylem onsight²³, ale jak mi v jednom rozhovoru bylo řečeno: *„Říká se onsight nebo smrt, ale to se říká na sportovkách. V Ádru to může být fakt jako pravda.“*

---

23 Přelet cesty na první pokus bez rady či pomoci další osoby. Nejváženější způsob přeletu cesty.

5.2.6. Shrnutí: Připravené tělo jako tělo znalé a schopné

Lyng uvádí specifické dovednosti jedince pro vykonávání edgework jako jednu z podmínek úspěšného vykonávání rizikové činnosti (Lyng 1990, 859). Ve svém výzkumu jsem narazila na několik schopností, které více či méně odlišují adršpašské lezce od těch ostatních, a které se svou povahou vztahují také k podstupování rizika a pohybu na Hraně. Tyto schopnosti jsou často vtělenými znalostmi a zkušenostmi s místním lezením, které se tak stávají specifickými habitusy adršpašského lezeckého těla. Jsou jimi schopnosti padat a nepadat, zajistit se, lézt a vnímat celým tělem, používat intuici a vrátit se.

Nejsem natolik naivní, abych předpokládala, že se mi povedlo dokonale zachytit všechny podstatné aspekty těla, které je schopné lézt v Adršpachu, natož pak aspekty těla, které je obecně schopné provozovat rizikovou činnost. Každá charakteristika, kterou jsem zde představila by také jistě stála za cílené prozkoumání i případný náhled z perspektivy jiných vědních oborů, než je jen sociologie či sociální antropologie. Přesto mi prosím dovoďte shrnout obraz adršpašského lezeckého těla, formovaného ve vztahu k riziku, tak jak vznikl na základě mého aktuálního vědění.

Máme nyní před sebou tělo, které touží po prožívání a také prožívá, díky čemuž získává určité schopnosti. Dalšími schopnostmi nabývá na základě vědomé přípravy, zkušeností a získaných informací. A takto vybavené pak lezecké tělo vstupuje na Hranu. Lezeckou Hranu jsem zatím popisovala jako poněkud záhadný, vertikální hraniční svět, kde jeden příliš velký krok stranou může znamenat pro člověka, který do něj vstoupil, zásadní změnu stavu – vážné zranění či smrt. Následující, závěrečnou kapitolu analytické části věnuji právě této Hraně a konkrétním způsobům, jak se v tomto světě pohybuje adršpašské lezecké tělo a jak zde svou přítomnost vnímá.

5.3. Tělo na Hraně

Když jsem před rokem dávala dohromady téma své práce, první akademický text, který jsem přečetla, byl Lyngův Edgework. Ten mě inspiroval k představě podstupování vážného rizika jako pohybu po tenké hraně, po jakémsi pomyslném laně napnutém vysoko uprostřed prázdna, na které si může dovolit vstoupit pouze zkušený provazochodec a ani on se nevyhne šanci, že mu náhle smekne noha. Jak jsem ale postupovala svým výzkumem, má představa lezení v Adršpachu jako Hrany se začala proměňovat. Z tenkého lana se v mých očích pomalu stávala spíše poměrně široká kladina. Ne dost široká na to, aby z ní člověk bez potřebných schopností nemohl snadno spadnout, ne dost široká, aby se i zkušenému provazochodci nemohla beztravně smeknout noha, ale dost široká na to, aby se po jejím středu dalo relativně bezpečně přejít. Tato představa Hrany nicméně nevznikla na základě skutečnosti, že i v Adršpachu se dají najít v zásadě sportovně zajištěné cesty, ve kterých není cíhající riziko zdaleka tak velké jako v cestách klasických. Za větší šířkou Hrany bych si stála i pokud bych mluvila pouze o „morálovkách“ či „vraždách“, jak tyto nejhůře zajištěné, odvážné cesty nazývají lezci. Zejména na základě podrobnějších rozmluv s některými adršpašskými lezci jsem dospěla k názoru, že drtivá většina lezců vědomě vstupuje na Hranu, liší se však mezi sebou v míře toho, jak blízko u okraje pomyslné kladiny jsou ochotni balancovat. Jak moc na hranu svých fyzických a psychických sil jsou ochotni zajít a jak velkou ztrátu kontroly nad svým tělem jsou ochotni podstoupit, když jim hrozí třeba i smrtelný pád.

Následující podkapitola bude věnována právě hraně Hrany a důvodům lezců, proč chodí balancovat až na samý okraj nebo proč se tomuto okraji naopak vyhýbají. Dále budu mluvit o právě zmíněné kontrole, která hraje při vykonávání rizikových činností klíčovou roli a o konkrétních technikách této kontroly, které lezci aplikují, když se rozhodnou vstoupit na hladký povrch pomyslné hraniční kladiny.

5.3.1. Hrana Hrany

Ptám-li se, proč udělat krok k okraji Hrany, vracím se skrze odpovědi na začátek analytické části, k tělu prožívajícímu. Pokud se na Hraně jako takové zvyšuje uvědomění a prožitek sebe sama, přibližováním se k jejímu okraji se intenzita tohoto zážitku ještě umocňuje. Pro některé lezce je pak tolik pohlcující prožitek něčím, co se snaží vyhledat znovu, pro jiné je vysoká intenzita naopak odrazující a za přínosný pro svou osobu považují spíše pohyb ve středu tohoto pomyslného prostoru. Někteří lezci mi tak odůvodňovali, proč například nesólují (free) těžší cesty. Z jejich pohledu jim takový stav věcí nepřináší pocity, které se domnívají, že by přinášet měl. Naopak, začnou u nich převažovat somatické projevy strachu, jako je například křečovitě držení se skály či dočasná ztráta schopnosti „lézt technicky“. Někteří lezci tvrdí, že ať už sólují či nikoliv, nikdy se nepohybují na okraji Hrany. Pokud jsou v nezajištěném místě s vysokou mírou rizika fatálních důsledků případného pádu, mají vždy své tělo a jeho situaci v prostředí pod kontrolou. Pokud se dostávají na hranici svých schopností a kontrolu ztrácí, je tomu tak vždy blízko kruhu či dobře založené smyčky.

Nutno podotknout, že tento přístup, byť podán v různé míře rezolutnosti, byl mezi mými informátory v drtivé většině. Někteří odmítli, že by se kdy do rizikové situace mimo jejich kontrolu dostali, někteří takové zážitky přiznali, ale tvrdili, že je nevyhledávají. Když už jsem si myslela, že můžu toto zjištění brát pro svůj výzkum jako bernou minci, protože o lezcích, kteří dobrovolně pokouší limity svých sil i tam, kde není radno padat, jsem slyšela pouze z vyprávění, objevil se první, který mi přiznal, že to vždycky tak úplně pod kontrolou nemá. Ba naopak, že se jedná o stav, který mu generuje ty nejsilnější zážitky, a proto ho vyhledává. „*Asi je to tak trochu zvědavost, touha sáhnout si na svoje fyzické a psychické limity,*“ říká v jednom rozhovoru pro lezecký časopis. A Stephen Lyng by se nad jeho odpovědi jistě zaradoval, protože celou jednu kategorii edgework aktivit staví právě na testování limitů mysli a těla těch, kteří tyto aktivity provozují (Lyng 1990, 858).

Usuzuji tedy, že hrana Hrany může být pro adršpašského lezce lákavým i obávaným místem. Na otázku, co determinuje lezce k jednomu či druhému vztahu k okraji nicméně odpověď neznám a nechávám ji otevřenou pro jiný, v tomto směru důkladnější výzkum. Co nicméně mohu alespoň částečně osvětlit, je podoba zmíněné kontroly nad vlastním tělem a prostředím, která udržuje lezce co nejvíce ve středu Hrany a naopak, jejíž ztráta ho posouvá k jejímu okraji a k hranici mezi edgework a hazardem. Tělo kontrolující a kontrolované také uvádím jako poslední formu adršpašského lezeckého těla, která je utvářena charakteristikami představenými v předešlých kapitolách a jako finální formu, ve které toto tělo čelí riziku.

5.3.2. Tělo kontrolující a pod kontrolou

Co z mého výzkumu vzešlo prakticky jednoznačně a co považuji za jeden z nejsilnějších argumentů, proč můžeme adršpašské lezce nazývat po Lyngovsku edgeworkers, je smysl pro kontrolu nad situací – nad vlastním tělem i prostředím. Lezci se shodují, že Adršpach je v jednom ohledu bezpečnější než některé jiné pískovcové oblasti²⁴ či hory. Je tomu tak z důvodu nízké míry „objektivního“ rizika, tedy rizika, které lezec svým výkonem nedokáže ovlivnit. Amanda West a Linda Allin na základě svého výzkumu o významu rizika ve skalním lezení rozlišují risk na „normální“ a „abnormální“, přičemž se tyto dvě kategorie odlišují právě mírou schopnosti lezce ovlivnit výsledek podstoupeného rizika (West a Allin 2010, 21). Takové riziko, ať už ho nazveme objektivní či abnormální, může spočívat ve vylomení či udrolení chytu nebo místa, ve kterém je umístěno jištění, což je v Adršpachu vzhledem k tvrdosti pískovce a jeho morfologii málo pravděpodobné. Velká část mých respondentů to udávala jako důvod, proč lezou v Adršpachu rádi a proč si zde troufají i do málo či vůbec

---

²⁴ Často zmiňované bylo například Hruboskalsko (Český ráj), a to zejména z důvodu měkkosti a s ní spojené nestability tamního písku

nezajištěných cest. „*Víš, že je to prostě na tobě, když ty nezklameš, tak ta spára tě taky nezklame.*“ (rozhovory)

To samé tvrdí Lyng právě o edgeworkers. Prohlašuje, že cílem jejich počínání není hazard, ale právě cvičení svých specifických dovedností v rámci osobních výzev (Lyng 1990, 863). Naopak, jak jsem již zmiňovala v předchozí podkapitole, lezci si většinou zakládají právě na kontrole nad vlastním tělem, a v důsledku i nad celou hraniční situací. Často zmiňují, že způsob, jakým jejich tělo vstoupilo do rizikové situace, nebyl rizikový. Tento zajímavý paradox jsem již zmínila u schopnosti zajistit se. Lezci se totiž obecně ztotožňují s označováním lezení jako rizikového sportu a tvrdí, že číhající potenciální nebezpečí naopak dělá lezení sportem, jakým je, a je od něj tudíž neoddelitelné. Často ale také prohlašují, že oni sami lezou bezpečně, nebo že skrze své počínání riziko alespoň dostatečně minimalizují. West a Allin se tomuto paradoxu věnují a považují ho za formující pro identitu lezce a tím potvrzují neoddelitelnost rizika od lezení (West a Allin 2010, 19) a koneckonců i prvotní předpoklad mé práce – adršpašské lezecké tělo je formováno rizikem.

Lezci se pak mohou odlišovat v tom, na který způsob kontroly se spoléhají více. Kontrolu nad situací mohou přebrat skrze ovládnutí prostředí, ve kterém se pohybují – dobře se zajistit vlastními prostředky nebo snížit riziko skrze ovládnutí vlastního těla – dostatečnou fyzickou a psychickou kompetentností, případně použitím vědomých technik pro udržení tohoto nadhledu, kterým je věnována následující podkapitola. Zde je nicméně dobré opět připomenout, že v Adršpachu můžeme narazit na mnoho cest, ve kterých dojištění není možné a ve hře tedy pro všechny lezce zůstává pouze druhý způsob – kontrola nad vlastním tělem.

Schopnost kontrolovat je jednou ze zásadních schopností člověka vydávajícího se na Hranu, a to i v situacích, které se pro nezasvěceného pozorovatele zdají být nekontrolovatelné (Lyng 1990, 859). Eric Brymer ve svém výzkumu o riziku v

extrémních sportech udává příklad horolezce, který se při lezení v horách cítí bezpečněji než v běžném životě, protože pociťuje, že má danou situaci více pod kontrolou (Brymer 2010, 10). Podobnou výpověď uvádí také West a Allin, ve které daný lezec hovoří o riziku při lezení jako o něčem, co je na rozdíl od nebezpečí běžného civilizovaného světa schopen ovládat (West a Allin 2010, 13).

Tělo kontrolující se v této chvíli stává jistým druhem závěru mých předchozích analytických kapitol. Adršpašské lezecké tělo je skrze prožívání a získávání znalostí, které se na základě zkušeností přeměňují v habity, formováno do podoby, ve které je schopné kontrolovat situaci na Hraně. Celý tento soubor dovedností totiž přímo úměrně koreluje s mírou schopnosti kontrolovat své vlastní tělo a psychickou i fyzickou obtížností cest, které je toto tělo schopné vylézt, případně skrze své dovednosti získat kontrolu nad prostředím – dobře se zajistit smyčkami.

Význam kontroly v lezení a participování v edgework aktivitách obecně je dalším tématem, které by jistě zasloužilo podrobnější prozkoumání, ať už by se mělo jednat o podrobnější analýzu mých stávajících dat, či nový sběr dat s konkrétním zaměřením. V rámci této problematiky otevírají někteří autoři v čele se samotným Lyngem diskuzi, do jaké míry je tato kontrola v případě edgeworkers reálná a do jaké míry iluzorní. Lyng udává, že i ve chvílích, kdy se edgeworkers při vykonávání svých činností dostávají do situací, jejichž výsledek závisí na náhodě, vytváří si iluzorní představu o přetrvávající kontrole nad těmito situacemi (Lyng 1990, 872). Problematiku rozvíjí také další autoři, například Jason Laurendeau (2006), který se ve svém výzkumu skydiverů zaměřuje právě na iluzi kontroly a její propojení s vnímáním osudu a přístupem k incidentům s vážnými či fatálními důsledky. Otázku míry iluzornosti kontroly edgeworkers nad svým tělem a Hranou považuji za velmi zajímavou, pro mou výzkumnou otázku nicméně není natolik významná, abych jí zde mohla věnovat prostor, který by zasloužila.

Adršpašští lezci často hovoří o objektivním riziku a riziku, kterému se mohou vyhnout na základě svého počínání. Tímto počínáním je myšleno zejména „mít to pod kontrolou“, tedy mít dostatek schopností, které jim umožňují kontrolovat vlastní tělo či prostředí, ve kterém se pohybují, a díky tomu i celou situaci. Toto tvrzení zakládají na skutečnosti, že v Adršpachu je míra objektivního rizika značně menší než v některých jiných skalních či horských oblastech. Adršpašské lezecké tělo je tedy tělo, které dokáže kontrolovat svou situaci na Hraně a zároveň je kontrolované – právě samo sebou.

5.3.3. Techniky kontroly

K zachování kontroly nad Hranou skrze kontrolu vlastního těla používají lezci více či méně vědomé techniky. Lezci většinou popisují aplikaci těchto strategií jako vědomou, některé z nich mají nicméně z vlastní podstaty charakter nevědomý, jako je například dále zmiňované „vypnutí hlavy“. Představím zde nyní ve výpovědích nejčastěji opakované techniky kontroly a pokusím se tak udat konkrétní tvar způsobu, jakým adršpašské lezecké tělo kontroluje samo sebe.

Hlavním účelem aplikované kontroly je jednoznačně potlačení nežádoucích somatických projevů strachu a nervozity. Ve svém psychosomatickém náhledu na vědomé tělo zmiňují Scheper-Hughes a Lock, že víra léčí i zabíjí, nebo ještě přesněji, že pocity léčí i zabíjí (Scheper-Hughes a Lock 1987, 29). Naráží tak na vliv, který mají emoce na fyzický stav těla, zmiňují například obecně známý nocebo a placebo efekt (Scheper-Hughes a Lock 1987, 30). V případě lezení je tento fenomén podstatným aktérem hry a schopnost udržet emoce pod kontrolou může být na Hraně rozhodujícím faktorem. Případné somatické projevení negativních emocí vede ke zdatnému snížení kvality fyzického výkonu a výrazně tak zvyšuje pravděpodobnost pádu. A lezci jsou si této skutečnosti také vědomi. Jako cíl kontrolujících technik tak často uvádí zklidnění mysli, které v důsledku zamezuje převládnutí emocí s paralyzujícím efektem.

Zklidnění mysli dosahují lezci různými způsoby. Velmi častou technikou je zvědomění dechu. Dech lezci zmiňují i jako součást přípravy a „aktivace intuice“ před nastoupením do cesty, ale také jako nástroj pro navrácení kontroly těla nad sebou samým.

„Na vyrovnávání je nejlepší, že když prostě tam jsi v pohodě, tak si to jako vydechat a srovnat si tu hlavu. Prostě jako dechový cvičení fakt pomáhaj a pomáhaj i jak v tom, když prostě začínáš bejt unavenej nebo prostě začínaj ti natýkat ruce a všechno nebo celkově únava nebo taky v tom stresu, no. Jako pro lezce umět dýchat nějakým způsobem, prokysličit se, tak je asi to... ne nejdůležitější, ale jako zrovna pro nějaký ty věci jako jak se vyklidnit nebo hodit do pohody je to dost důležitá složka.“ (rozhovory)

Další často zmiňovanou technikou je vnitřní dialog. Zde bych opět jako Schepers-Hughes a Lock (1987) zmínila, že víra opravdu může „léčit i zabíjet“. Účelem vnitřního dialogu často bývá přesvědčení vlastní mysli o bezpečnosti situace, ať už je toto přesvědčení více či méně založeno na pravdě. Někteří lezci takto pro sebe rekonceptualizují riziko, přijmou ho, ale následně vytěsní z mysli. Děje se tak z důvodu, že myšlení na případná rizika je může vytrhnout z koncentrace na samotné lezení, která je potřebná k úspěšnému dokončení cesty (West a Allin 2010, 15). Lezci tudíž v rámci svých vnitřních dialogů vykreslují situaci jako bezpečnou a plně kontrolovanou kompetentností vlastního těla, o jejíž nezpochybnitelnosti tímto způsobem sami sebe přesvědčují. Jeden z lezců takto zmiňoval vědomé přemlouvání vlastní mysli o absenci evidentního rizika, které sám nijak nemůže ovlivnit. *„A zas věřím jištění a i když vim, že není stoprocentní, tak se snažim si nalhávat, že je to dobrý.“ (rozhovory)*

Lezci tak odpoutávají své tělo od somatických projevů strachu pomocí vědomého dialogu s vlastním self. Druhým způsobem je naopak odpoutání od vědomí. Někdy je toto „vypnutí hlavy“ účelné, jindy přichází samovolně a lezci tento stav často nazývají „flow“. Lyng ho u edegworkerů zahrnuje do instinktivní povahy rizikových aktivit obsahujících situace, kdy lidé reagují a jednají, aniž by přemýšleli (Lyng 1990, 859).

Jedna lezkyně mi řekla, že by se bála znovu nastoupit do některých odvážných cest, které přelezla, protože si není přesně jistá, co se tehdy stalo s její psychikou a jestli by tento stav myslí dokázala zopakovat.

„Tehdy se jakoby to všechno prostě seplo a neváhala jsem tam. Prostě věděla jsem, co dělám a dělala jsem to efektivně. A ten můj respekt z toho, že bych se tam měla vypravit znovu spočívá v tom, že vlastně nevím odkud se to vzalo a jestli bych třeba byla schopná to zopakovat.“ (rozhovory)

Jiný lezec se zase svěřil, že v situacích, kdy cítí, že ztrácí kontrolu „vypne a jenom leze“. Některé úseky cesty si pak údajně ani nepamatuje.

5.3.4. Shrnutí: Tělo na Hraně jako nástroj i cíl kontroly

Adršpašští lezci si plně uvědomují rizika lezecké činnosti, považují ji za rizikový sport a na Hranu se tak vydávají vědomě. Většina z nich nicméně tvrdí, že stav jejich těla a způsob jakým k lezení přistupují jim umožňuje vykonávat tuto činnost bezpečně. O tomto stavu minimalizovaného rizika na Hraně nejčastěji mluví jako o situaci, kdy „to mají pod kontrolou“. Mezi sebou se potom liší v míře ochoty opuštění od této kontroly. Kontrolu můžeme v tomto případě chápat jako kontrolu nad vlastním tělem – fyzickou a psychickou převahu, lezení cest se značně nižší obtížností, než jaké je maximum schopností lezce, případně kontrolu nad prostředím – velmi dobře založené vlastní jistění. Míru opuštění od kontroly obrazně představuji jako blízkost k okraji Hrany, ve které je lezec ochoten se pohybovat. O kontrole a jistotě lezci často mluví jako o klíčové pro lezení v Adršpachu. Adršpašské lezecké tělo se na Hraně stává tělem kontrolujícím, neboť pro jeho úspěch je potřebná reálná, v případě zvýšení míry neovlivnitelného rizika alespoň iluzorní, kontrola nad situací. Té tělo dosahuje díky habitům a dalším tělesným charakteristikám, které ho činí schopným pohybu ve vertikálním světě lezecké

Hrany. Také jí v dané hraniční situaci dosahuje použitím vědomých kontrolujících technik, jako je například dýchání či vnitřní dialog, pomocí kterých se tělo stává samo sebou kontrolované.

6. Diskuze

Ve své práci narážím na mnoho témat, která by zasloužila hlubší prozkoumání, než jaké v textu nabízím. V průběhu svého výzkumu a při následné analýze se přede mnou začalo vynořovat velké množství otázek, na které neznám odpověď. Stejně tak bych ráda podotkla, že si uvědomuji skutečnost, že všechna tvrzení, která ve své práci uvádím, jsou postavena pouze na mém současném vědění, které je omezeno šířkou mého výzkumu, limity mých znalostí i případnými metodologickými chybami. Domnívám se také, že téma mé práce je velmi komplexní a byl by pro něj přínosný i náhled jiných vědních disciplín.

Společně s tématy, která jsem již zmiňovala v textu, a která by zasloužila zpracování v samostatné práci, jsem narazila ještě na jedno téma, jemuž jsem se nakonec rozhodla v rámci mé práce úplně vyhnout. Rozhodla jsem se tak na základě nedostatku dat a širší dané problematiky, která by zasloužila mnohem více prostoru, než jí jsem v rámci bakalářské práce schopna nabídnout. Jedná se o téma genderu v kontextu lezení v Adršpachu.

K této otázce jsem se nejdříve dostala přes edgework, konkrétně přes výzkum Jennifer Lois a její článek *Gender and emotion management in the stages of edgework*. V tomto etnografickém výzkumu se Lois věnuje horským záchranářům a roli, kterou hraje v tomto převážně maskulinním prostředí gender. Lois se snaží identifikovat rozdíly a kořeny těchto rozdílů v práci s vlastními emocemi. Tato otázka mi pak byla v rámci rozhovorů několikrát připomenuta, ne příliš překvapivě při rozmluvách s mými respondentkami, ale občas také při rozmluvách s muži. Ve snaze tyto poznatky zpracovat a použít ve své práci, což se nakonec ukázalo jako nereálné a koneckonců i nevhodné, jsem přečetla texty, v nichž jsem nacházela teoretickou půdu pro svá prozatímní zjištění.²⁵ To mě utvrdilo v přesvědčení, že i přes nedostatek dat se mi v

---

²⁵ například *Climbing like a girl: An exemplary adventure in feminist phenomenology* (Chisholm 2008)

rámci výzkumu naskytla potenciálně validní zjištění pro tuto problematiku, a že by tedy mělo smysl se touto otázkou dále zabývat.

Žen, které v Adršpachu lezou na „ostrém konci lana“ je v poměru k mužům velmi málo. A jen málokterá z nich se může výkonnostně měřit s těmi nejlepšími. Proč tomu tak může být, jaké mají místo ženy v komunitě adršpašských lezců a jak je ženské lezecké tělo vnímáno ženami i muži je otázka, kterou pro tuto chvíli nechávám otevřenou, ale jsem přesvědčena, že zasluhuje pozornost.

Závěr

„Jak formuje lezení v Adršpachu a riziko s ním spojené adršpašské lezecké tělo?“

Zeptala jsem se sama sebe na začátku svého výzkumu a nyní se ptám znovu. Cílem mé práce bylo přiblížit jejímu čtenáři obraz člověka, který dobrovolně čelí riziku vážného zranění i smrti. Tělo takového člověka má určité univerzální charakteristiky, které se již někteří sociální vědci pokoušeli identifikovat ve svých výzkumech extrémních sportovců a lidí obdobných zájmů a povolání (Lyng, Brymer, Laurendeau atd.). Cílem mého výzkumu se tak stala snaha o přispění k identifikaci těchto charakteristik skrze poznání těla lezce, který v rámci lezecké činnosti propadl jedné z nejproslulejších pískovcových oblastí České republiky – Adršpašským skalám.

Pro mou práci se stal stěžejní pojem Hrany, stejně jako teorie jeho autora Stephena Lynga (1990) – edgework. Právě Lyng a někteří jeho následovníci mi poskytli teoretické zarámování pro lezení v Adršpachu jako dobrovolné rizikové činnosti a zjištění jejich výzkumů se tak stala pro adršpašské lezecké tělo odrazovým můstkem i prostorem k diskuzi. Právě jejich dosavadní poznání je tím, kterému se svou prací snažím přispět. Na pomoc v této snaze jsem povolala také autory věnující se tělesné antropologii, jejichž práce mi umožnily poskytnout tvar konceptu lezeckého těla.

Adršpašské lezecké tělo je tělo psychosomatické a intenzivně prožívající (viz. Tělo prožívající) a právě prožitek je při lezení ve vztahu k riziku jeho nástrojem i cílem. Při lezení je umocněn pocit sebeuvědomění vlastního těla, který vzniká na základě komplexnosti lezeckého pohybu a přítomnosti rizika, a který je lezci vyhledáván pro svou „meditační“ povahu ukotvení sebe sama v přítomnosti. Zároveň se ale také prožitek vlastního těla stává nástrojem při čelení nebezpečí, právě skrze zvýšenou vnímavost k vlastnímu fyzickému i psychickému stavu. Tato zvýšená citlivost je kupříkladu silně patrná ve způsobu, jakým adršpašští lezci pracují se strachem.

U adršpašských lezců se však nejedná pouze o prožitek sebe samých, je zde patrný i silný prožitek ve vztahu k dalším lezeckým tělům. Toto propojení můžeme sledovat v diadických vztazích lezeckých partnerů i v participativním vztahu k adršpašské lezecké komunitě. Skrze komunitu probíhá sdílení informací a předávání znalostí a zkušeností, jejichž následné vtělování skrze trénink vede k přenosu technik adršpašského lezeckého těla a jeho klíčových habitů (Mauss, 1968). Dochází také k vyrovnávání s rizikem v rámci kolektivních strategií. Skrze lezeckého partnera potom probíhá zejména sdílení emocí osobního prožitku a přítomnost druhého člověka hraje také významnou roli na samotné Hraně, kde vzniká zajímavý paradox „kolektivní samoty“ (Pagis, 2015).

Díky své prožívající podstatě adršpašské lezecké tělo získává klíčové habitusy, které mu slouží pro úspěšný střet s rizikem, a které ho více či méně odlišují od lezců z jiných skalních oblastí a jiného zaměření. Tyto habitusy však tělo nezískává pouze na základě prožitků, ale také cílenou vědomou přípravou, získáváním znalostí a schopností, které se opakovaným užíváním stávají součástí lezeckého těla. Tyto habitusy jsem kategorizovala jako části těla připraveného.

Připravené adršpašské lezecké tělo disponuje několika klíčovými schopnostmi pro něj charakteristickými. Jako první takovou tělesnou techniku uvádím „schopnost nepadat“, která klasického adršpašského, případně horského lezce zásadně odlišuje od ostatních, zejména sportovních lezců. Jako další jsem identifikovala schopnost zajistit se, tedy schopnost efektivně snížit míru rizika kvalitním založením smyček, které mohou lezce udržet v případném pádu. S nejčastějšími technikami klasického lezení v Adršpachu, tedy lezením spár, širočin, komínů a rajbasů tělo získává schopnost lézt a vnímat celým tělem. Tím se opět výrazně odlišuje od lezeckých těl jiných oblastí a vyzývá tak praktickou i symbolickou důležitost rukou lezce. S již zmíněnou citlivostí ke strachu, ale také souborem znalostí a zkušeností, které v čase získávají vtělenou podobu, je kultivována schopnost používat intuici. Ta je mezi lezci ceněnou schopností, které je před nastoupením do cesty i v samotné skalní stěně věnována velká pozornost. V

případě negativního intuitivního pocitu či vědomého racionálního vyhodnocení situace je pak při lezení v Adršpachu důležitá poslední jmenovaná schopnost potlačení vlastního ega – schopnost vrátit se.

Adršpašské lezecké tělo při vykonávání místní lezecké činnosti získává určité charakteristiky, které popisují výše, a které ho utváří do podoby, v níž čelí riziku, tedy metaforicky vstupuje na Hranu. Všechny tyto aspekty se zde stávají součástí klíčové formy adršpašského lezeckého těla – těla kontrolujícího a kontrolovaného. Fyzické i psychické schopnosti lezce mu tváří v tvář riziku umožňují přebírat kontrolu nad situací – skrze vnější kontrolu nad prostředím, která se může projevit například v kvalitním založením vlastního jištění, nebo skrze kontrolu nad vlastním tělem – schopností fyzického i mentálního nadhledu, který snižuje nebezpečí pádu.

Metaforická Lyngovská Hrana adršpašského lezení pak není v mém pojetí tenkým provazem nad propastí změněného stavu – vážného zranění či smrti, ale poměrně širokou kladinou, na jejímž povrchu se lezci pohybují. Lezci považují lezení za rizikovou činnost a vědomě tak všichni vstupují na pomyslnou Hranu. Liší se však mezi sebou v tom, jak blízko k okraji této Hrany jsou ochotni zajít. Vzdálenost od okraje je obrazným pojetím míry ztráty kontroly nad situací – nad vlastním tělem či prostředím a přiblížením se hranici mezi edgework a hazardem. Kontrola nad situací je pak udržována nejen skrze kompetence lezeckého těla, ale také skrze vědomě aplikované techniky.

Adršpašské lezecké tělo je tělo, které ve vztahu k riziku silně vnímá vlastní individualitu, ale i pozici a význam sebe sama a druhých ve společenských vztazích. Je to tělo vybavené určitými habitusy, díky kterým je při lezení schopné kontrolovat vlastní situaci i v přítomnosti zvýšené míry rizika. A jak již bylo zmíněno, toto riziko přijímá, vědomě ho podstupuje a považuje za neodmyslitelnou součást lezecké činnosti.

Obraz vědomého těla na Hraně je tím, co z mé práce zůstává i po vykročení za hranice Adršpachu a čím přispívám do diskuze autorů, kteří stáli za teoretickým základem mé práce. Je to obraz těla čelícího riziku díky habitům (Mauss, 1968) vtělených prožitků i vědomé přípravy, které se stávají nástrojem kontroly nad rizikovou situací. Nabízím touto cestou charakterizaci edgeworkers pohledem antropologie těla, v rámci které jsem se pokusila o propojení různých teoretických přístupů, a kterou předkládám jako možný nástroj k prověření i v jiných terénech.

Nebezpečí a riziko je tím, co determinuje podobu adršpašského lezení. Není však jeho jediným podstatným aspektem, jak by se možná po přečtení této práce mohlo zdát a bylo by krátkozraké tvrdit, že se lezci vydávají do skalních stěn jen kvůli adrenalinu a intenzivním prožitkům, které přináší pohyb na Hraně. Když lezci hovoří o svých motivacích k lezení, často hovoří také o lásce k přírodě, lezeckému pohybu či komunitě. Lezení se jako volnočasová aktivita často stává životním stylem a riziko je potom pouze něčím, co od něj oddělit nelze a ani by takové očištění nebylo žádoucí. Jak zpívá Viktor Pařízek v jedné ze svých písní s lezeckou tematikou:

*„Když máš jednu duši horolezce,
zubatý jsi holt už k tanci kýv,
ale kdybys nemoh sáhnout po expresce,
žalem by jsi umřel mnohem dřív.“*

Summary

The main research question of my thesis is: „How climbing in Adrspach rocks and risk-taking connected to it the Adrspach climbing body?“

The intention of my effort to answer this question is to widen the current scientific knowledge about individuals and their communities voluntarily participating in high-risk activities. In my data analysis I tried to connect two fields of social sciences – sociology of risk-taking and body anthropology. The crucial concept of my research is the edge and the social-psychological theory of *Edgework* made by Stephen Lyng (1990). Lyng and some of his followers (West and Allin, Brymer etc.) and the findings of their researches became crucial for conceptualising the climbing in Adrspach as an edgework activity and have revealed to me some of the characteristics of human body undergoing risk. My aim is to enrich the knowledge of these characteristic by studying Adrspach climbers from the perspective of anthropology of the body on the basis of the mindful body (Scheper-Hughes and Lock, 1987), somatic modes of attention (Csordas, 1993) and habitus (Mauss,1973).

In order to learn about the Adrspach climbing body I conducted an ethnographical research and nine in-depth interviews with local climbers. I entered the terrain as a climber myself, which turned out to be a great advantage, however, I am aware it also brought particular challenges for me as a researcher. Those I discuss in the methodological part of my thesis.

The Adrspach climbing body is a body deeply experiencing and feeling itself in its individuality and social relations. This leads to a heightened sense of perception in particular areas, such as in perceiving emotion of fear or bodies of other climbers. Some of these experiences form into body techniques, which prepare the body to face high-risk situations. The other way of forming the climbing habitus is a conscious preparation and an embodiment of knowledge transferred from climber to climber. Through this habitus and specific conscious techniques the climbing body is able to be in control of its situation when facing risk - on the Edge.

These findings can be transferred into a broader picture of a risk-facing human body. I summarize them into a concept of mindful body on the Edge, which refer to the

anthropological characteristics of a body of an edgeworker and I offer it as a tool to be verified in other research terrains.

Použitá literatura

- BABBIE, Earl R. *The practice of social research*. Thirteenth edition. Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2013.
- BRYMER, Eric. Risk taking in Extreme Sports: A phenomenological perspective. *Annals of Leisure Research*. Leeds Beckett University, 2010. 13(1), 218-239.
- CSORDAS, Thomas J. Somatic Modes of Attention. *Cultural Anthropology*. Wiley, 1993. 8(2), 135-156.
- Česká asociace pro sociální antropologii. *Etický kodex České asociace pro sociální antropologii*. [online]. © CASA, Česká asociace pro sociální antropologii, 2020 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: http://www.casaonline.cz/?page_id=9.
- Český horolezecký svaz. *Pravidla lezení v pískovcových skalních oblastech v Čechách* [online]. © Český horolezecký svaz, 2022 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: <https://www.horosvaz.cz/res/archive/003422.pdf?seek=1312359965>.
- E-Montana. *Těžké okovy* [online]. © MAGAZÍN O LEZENÍ A DOBRODRUŽSTVÍ, 2022 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: <https://www.emontana.cz/tezke-okovy-viiiib/>.
- E-Montana. *Mládeži nepřístupno!* [online]. © MAGAZÍN O LEZENÍ A DOBRODRUŽSTVÍ, 2022 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: <https://stara.emontana.cz/piskovcove-moralovky/>.
- Hanibal. *Onsajt – Jony* [online]. © 2022 hanibal.cz [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: <https://www.hanibal.cz/clanek/16462/jony/>.
- HOGARTH, Robin M. Intuition: A Challenge for Psychological Research on Decision Making. *Psychological Inquiry*. Taylor and Francis, Ltd., 2010. 21(4), 338-353.
- CHISHOLM, Dianne. Climbing like a Girl: An Exemplary Adventure in Feminist Phenomenology. *Hypatia*. Wiley, 2008. 23(1), 9-40.
- LAURENDEAU, Jason. "He didn't Go in Doing A Skydive": Sustaining the Illusion of Control in an Edgework Activity. *Sociological perspectives*. Sage publications, Inc., 2006. 49(4), 588-605.
- LEWIS, Neil. The climbing body, Nature and the Experience of Modernity. *Body and Society*. Thousand Oaks and New Delhi, 2000. 6(3-4), 58-80.

- LOIS, Jennifer. *Gender and Emotion Management in the Stages of Edgework*. In: LYNG, Stephen. *Edgework: the sociology of risk-taking*. New York: Routledge, 2005.
- LYNG, Stephen. *Edgework and the Risk-Taking Experience*. In: LYNG, Stephen. *Edgework: the sociology of risk-taking*. New York: Routledge, 2005.
- LYNG, Stephen. Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking. *American Journal of Sociology*. The University of Chicago Press, 1990. 95(4), 851-886.
- MAUSS, M.. Techniques of the Body. *Economy and society*. 1973. 2(1), 70-88.
- MERLEAU-PONTY, Maurice. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013.
- PAGIS, Michal. *Somatic Modes of Attention: An Interactive Perspective*. "The Cultivated Spirit: Between Anthropology and Psychology". Presented paper in Bar Ilan [online]. December, 2015 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=X-_s0uP8NXY.
- PAIN, Matt T. G., PAIN, Matthew A. Essay: Risk taking in sport. *The Lancet*. 2005. 366: S33-S34.
- Piskari.cz. *Adršpach — lezení v Adršpašských skalách* [online]. © PISKARI.CZ, 2022 [cit. 27.4.2022]. Dostupné z: <http://www.piskari.cz/cs/adrspach/>.
- ROSENBLUM, Karen E. The In-Depth Interview: Between Science and Sociability. *Sociological Forum*. Springer, 1987. 2(2), 388-400.
- SCHEPER-HUGHES, Nancy, LOCK, Margaret M. The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology. *Medical Anthropology Quarterly*. Wiley, 1987. 1(1), 6-41.
- STRAUSS, Anselm L., CORBIN, Juliet M.. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999.
- WEST, Amanda, ALLIN, Linda. Chancing your arm: The meaning of risk in rock climbing. *Sport in society*. 2010. 13(7), 1234-1248.

Teze bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Johana Růžičková

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Předpokládaný název práce: Ohrožená těla v Adršpašských skalách (Strach a riziko v pískovcovém lezení jako sociologický fenomén)

Klíčová slova: Adršpach, pískovcové lezení, horolezectví, riziko, strach, tělo a tělesnost

Vedoucí práce: Mgr. Barbora Spalová, PhD.

Námět práce

Lezení na českých pískovcových skalách je specifickou horolezeckou disciplínou, která je charakteristická pro Českou republiku a nemá na světě obdoby (pokud bychom pominuli sousední německé Sasko). Jeho specifická tkví zejména v přísných pravidlech týkajících se lezeckého stylu, užívaného vybavení i postupu při vytváření jednotlivých lezeckých cest. Tato pravidla mají svá opodstatnění ekologického, etického i kulturně historického původu a dodnes jsou horolezci důsledně dodržována i přesto, že značně znesnadňují průstup skalní stěnou a významně zvyšují rizika, která jsou již tak v různé míře nedílnou součástí každé lezecké disciplíny. V krajních případech je mezi těmito riziky i vážné zranění či smrt. Výraznou pískovcovou oblastí jsou pak v tomto ohledu Adršpašsko-teplické skály, jejichž skalní věže patří mezi nejvyšší v České republice a vzhledem ke své morfologii také vyžadují specifické lezecké schopnosti. Uvnitř české lezecké komunity je tak „Ádr“ (slangově Adršpach) vzhledem k vysoké míře výše zmíněných charakteristik znám jako jedna z nejtěžších skalních oblastí na psychickou stránku lezení.

I přes objektivní rizika spojená s touto aktivitou má pískovcové lezení mnoho příznivců, stejně jako jiné takzvané extrémní sporty. A stejně jako celá disciplína horolezectví, i pískovcové lezení u svých vyznavačů mnohdy přesahuje hranice volnočasové aktivity a stává se v jistém smyslu slova životním stylem. Kolem sportu jako takového i jednotlivých skalních oblastí tak vznikají pevné sociální vazby, mnohdy dosahující určité podoby subkultury – tak je tomu i v případě adršpašských lezců.

Zkoumáním jedinců vykonávajících aktivity obsahující vyšší míru objektivního rizika se doposud zabývalo mnoho vědních oborů, zejména pak psychologie či neurologie. Pro ilustraci můžeme uvést kupříkladu studii o psychologických efektech sportovního lezení (Hrušová, 2019) či studii o psychologii riskování (Llewellyn, 2008). Sociologie v tomto ohledu zůstávala dlouho poměrně upozaděna. Se současně dominantní sociologickou či sociálně psychologickou teorií dobrovolného podstupování rizika přišel na začátku devadesátých let Stephen Lyng, americký profesor sociologie na Carthageské univerzitě. Na základě výzkumu komunity skydiverů tak vytvořil koncept *Edgework*, který bychom mohli volně přeložit jako „práce na hraně“, a který se snaží najít vysvětlení pro dobrovolný výkon rizikových činností, jako je zmíněný skydiving, paragliding či horolezectví a skalní lezení. V rámci této teorie Lyng spojuje pojmosloví a teoretické rámce klasických sociologů Karla Marxe a George Herberta Meada. V rámci České republiky zůstává fenomén rizikových sportů a pískovcového lezení

nepříliš skloňován, až na poměrně velké množství bakalářských a diplomových prací vzniklých zejména v posledních několika letech.

Odpovědi sociologie na otázku, kdo jsou lidé, kteří se ve svém volném čase dobrovolně pohybují na hranici, při jejímž překročení jim hrozí smrt či vážné zranění, se v průběhu let neustále proměňovala. Původně se mělo jednat o jedince hledající svou identitu a seberealizaci, která jim v jejich kariéřním a osobním životě unikala. Novější studie však ukázaly, že Lyngovi *Edgeworkers* jsou naopak velmi často lidé spokojení a zakořenění ve většině aspektů svého života. Stejně tak se objevily teorie zpochybňující představu, že jsou tyto aktivity vyhledávány jedinci primárně pro prožitky vzrušení z vystavování se danému riziku. Ty se naopak staví za to, a zakládají se tak na výpovědích o osobních prožitcích například právě horolezců, že podstupování rizika je pro své aktéry pouze vedlejším produktem při výkonu dané činnosti. (West, 2010) Volnočasovým rizikem jako takovým se již zabývala kupříkladu i Mary Douglas a to zejména v kulturním kontextu jeho sociální přijatelnosti či nepřijatelnosti. Mezi významné pojmy v oblasti motivace a identity pak napříč studiemi patří bezpochyby sounáležitost se subkulturou, pocit kontroly či predeterminace jedince – podle některých teorií vrozená, podle jiných získaná, například na základě jiných volnočasových aktivit – *Overlapping fields*. (Bunn, 2017).

Z mého pohledu je stěžejní pro pochopení rizikových činností jako je pískovcové lezení fenomenologie těla a tělesnosti, neboť sport jako takový je založen na práci s tělem a i v případě rizika je pak hlavním aktérem právě fyzické tělo jednotlivce. Nemluvím však z pohledu karteziánskému dualismu, který striktně odděluje mysl od těla. Obracím se v tomto ohledu spíše k tělesné antropologii Scheper-Hughes a Lock a jejich třem podobám lidského těla – prožitému tělu individuálnímu, sociálnímu tělu a tělesné politice. Teorii těchto tří těl bych ráda využila jako pomyslný odrazový můstek k poznání individuálního prožitku lezců a jeho propojení se sociálně determinovanými vzorci nahlížení na lidské tělo vlastní, cizí, odlišné na základě genderu, věku... V tomto ohledu je také na místě podotknout, že lezení je díky vzájemnému jištění de facto sportem týmovým a vyznačuje se také silnými komunitními sociálními vazbami. I z tohoto důvodu předpokládám, že mnou zvolené téma nebude pouze o psychologické stránce věci, ale že významná role bude patřit právě stránce sociální či sociologické.

Druhým stěžejním pilířem jsou pro mě prožívané emoce, zejména pak emoce strachu, pro kterou nalézám teoretické východisko také v *tělesné politice* neboť „antropologie těla nutně obsahuje teorii emocí. Emoce ovlivňují způsob, kterým jsou tělo, nemoc a bolest prožívány a projektovány do obrazů studnice chabě fungujícího sociálního těla a tělesné politiky.“ (Scheper-Hughes, Lock, 1987)

Dalo by se tedy říci, že hlavním předmětem mého zájmu jsou těla adršpašských pískovcových lezců a vnímání vlastních a cizích těl a tělesností těchto lezců (nejen) při výkonu dané činnosti. Ráda bych touto cestou přispěla k diskurzu a pochopení dobrovolného výkonu aktivit s vysokou mírou rizika a umožnila tak nahlédnutí do světa Lyngovým slovníkem lidí „pracujících na hraně“, tedy na hraně změny tělesného stavu, pod kterou se můžou skrývat různě vážná zranění či smrt. Věřím, že mi k tomuto poznání může dopomoci výpověď lezců o vlastním prožitku, subkulturně používané názvosloví i mé vlastní pozorování tělesné symboliky. Ráda bych se pokusila propojit individuální introspekce se společenskými vzorci a odhalit tak možné sociálně determinující vlivy jak v rámci uzavřené subkultury, tak v rámci většího celku české

společnosti. Součástí mé práce by mělo být představení pravidel, specifik a historie českého pískovcového lezení, představení teoretických směrů, na kterých stavím svou práci z hlediska sociologie, antropologie či psychologie a v neposlední řadě pak samozřejmě analýza mých rozhovorů doplněná o výsledky pozorování.

Předpokládané metody zpracování

Data pro svou práci bych ráda získala v rámci kvalitativního výzkumu, provedeného v oblasti Adršpašsko-teplických skal. Svou práci bych ráda postavila na nestandardizovaných hloubkových rozhovorech s vybranými lezci, které bych doplnila zúčastněným pozorováním v terénu. Účastníci mého výzkumu by měli být lezci obou pohlaví, kteří na pískovcových skalách lezou takzvaně (v lezecké terminologii) „na prvním“ či „na ostrém konci lana“. Stěžejní strategií pro analýzu dat předpokládám analýzu narativní. Své výsledky pak hodlám opřít o odbornou literaturu a zasadit do kontextu existujících teorií.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Účastníky svého výzkumu samozřejmě hodlám informovat o svých záměrech a nabídnu jim možnost přečíst si mou práci před odevzdáním. Stejně tak jim nabídnu možnost vystupovat v mé práci anonymně. Předpokládám, že největší etické riziko může vzejít z možného střetu s drogami, jejichž výskyt je v rámci lezecké komunity nemálo častým jevem a jsem si vědoma možnosti, že informace o jejich užívání budou také stěžejní pro mé výzkumné otázky. Což může vést k nepříjemnému rozporu mezi zamlčováním podstatné části výzkumných dat a odhalováním počínání za hranou legality konkrétních lidí. V takovém případě budu vždy respektovat vůli respondenta, ale udělám vše pro to, aby informace nemusely být zmlčeny – například skrze anonymitu.

Orientační seznam literatury

1. Brymer, E. (2010). Risk taking in extreme sports: A phenomenological perspective. *Annals of Leisure Research*, 13(1-2), 218-238.
2. Bunn, M. (2017). 'I'm gonna do this over and over and over forever!': Overlapping fields and climbing practice. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(5), 584-597.
3. ČHS – Český horolezecký svaz (články a publikace)
4. Douglas, M. (1992). *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*.
5. Fletcher, R. (2008): Living on the Edge: The Appeal of Risk Sports for the Professional Middle Class, *Sociology of sport journal*, 310-330.
6. Giles, D. et al. (2014): Current understanding in climbing psychophysiology research.
7. Hrušová, D. (2018): Experiencing in climbing and psychological effects of sport climbing.
8. Hardie-Bick, J. (2015): Experiencing flow, enjoyment and risk in skydiving and climbing, 369-387.

9. Llewellyn, D. (2008): The psychology of risk taking: Toward the integration of psychometric and neuropsychological paradigms, *The American journal of psychology*, 363-376.
10. Lyng, S. (1990): Edgework: A social psychological analysis of voluntary risk taking. *American journal of sociology*, 851-886.
11. Scheper-Hughes, N., Lock, M. (1987). The mindful body. A prolegomenon to future work in medical anthropology. *Medical anthropology quarterly*, 6-41.
12. West, A., & Allin, L. (2010). Chancing your arm: The meaning of risk in rock climbing. *Sport in Society*, 13(7-8), 1234-1248.

Přílohy

Příloha č. 1: Slangová označení (slovníček)

Morálovka – cesta s dlouhými, nepříjemnými odlezy od jištění

Vražda – cesta, kde případný pád končí na zemi z velké výšky, objektivně nebezpečná, v průvodci často označená vykřičníkem

Poctivá (např. šestka) – těžká cesta, na to jak je obtížnostně hodnocena

Tutovka – velmi spolehlivě založená smyčka

Pocitovka – nespolehlivě založená smyčka, takzvaně „pouze pro lepší pocit“

Zem – pád na zem nebo hrozba pádu na zem

př.: „Z toho místa je to zem“, „ještě to není zem“

Hodit tlamu – absolvovat delší pád

Vytočit desítku – spadnout deset metrů

Odskočit si – spadnout na zem pod prvním kruhem

„Jdu!“ - oznámení pádu jističovi

Pověsit pytel – nedolézt cestu, vrátit se na zem

Žába – technika rukou pro lezení spár určitého rozměru

Tutová žába – spolehlivé založení ruky do spáry ideálního rozměru

Na sokola – technika lezení skalních křídel a spár bokem, vyžaduje méně technického umu, ale více hrubé síly

„Kdo má sílu vola, leze na sokola“ (rčení)

Prášit – používat magnézium

Jednoprda/dvouprda – dírka (chyt) ve skále na jeden/dva prsty

Zdroj: Terénní deník

A na závěr doplnění slovníčku o malý, leč reprezentativní vzorek odposlechnutých eufemismů pro nejištěné, nebezpečné cesty. Tyto jmenuje jeden adršpašský lezec ve svém článku pro lezecký časopis. Píše:

„Některým diagnostikovaným borcům nelze odepřít smysl pro humor. To když nejištěný úsek, kde šlo “o holej”, popisují kamarádům večer v hospodě slovy:

“žertovné lezení,”

“super bitka,”

„je to taková zajímavá cesta,“

případně: “to se ti bude líbit.”“

Zdroj: <https://stara.emontana.cz/piskovcove-moralovky/>

Příloha č. 2: Příklady jistící prostředků a způsobů jejich zakládání (foto)

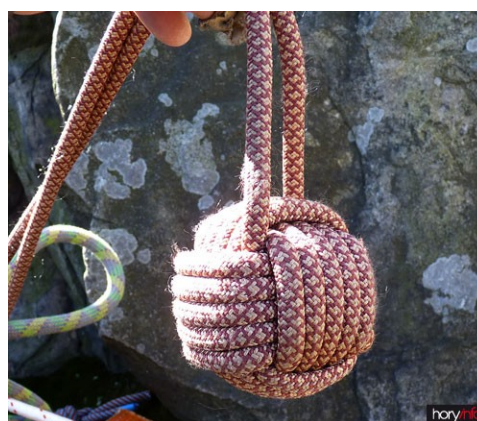
„Uzlík“ z lanovice založený ve spáře

Provázané hodiny rep-šňůrou

Obhoz z ploché smyče

„Bambulák“ (opičí hlava, kinderekopf)

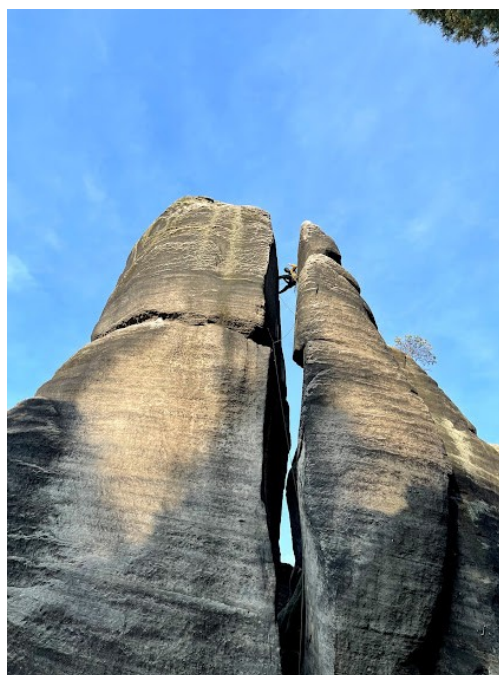
Ufo rings

Zdroj: horyinfo.cz

Příloha č.3: Spárové lezení (foto)

Lezec ve spáře

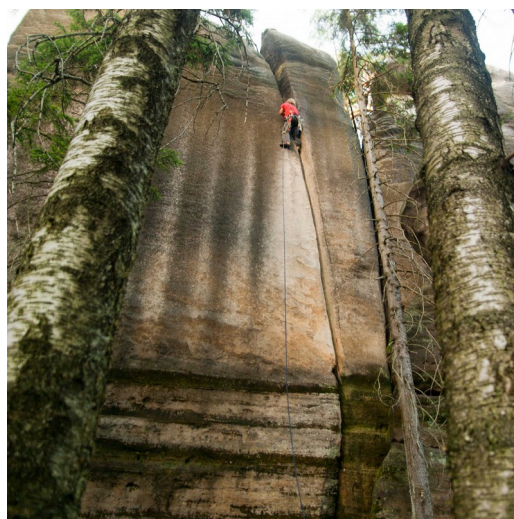

Lezec v komíně

Zdroj: vlastní fotogalerie

Lezec v nejistěné šířčině

Lezec v nejistěné spáře

Zdroj: <https://stara.emontana.cz/piskovcove-moralovky/>